

Diplomová práce

2019 Vít Oliberius

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Plzeňský odboj za druhé světové války

Vít Oliberius

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Plzeňský odboj za druhé světové války

Vít Oliberius

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce, doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D., za odborné vedení mé práce a jeho cenné rady a důležité připomínky, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

1	Úvod	1
2	Situace před začátkem války	6
3	Nekomunistický odboj do roku 1941	15
3.1	Obrana národa	16
3.2	Ústřední vedení odboje domácího	18
3.3	Petiční výbor věrni zůstaneme	20
3.4	Odboj mládeže	21
4	Komunistický odboj	25
4.1	První ilegální krajské vedení KSČ	26
4.2	Druhé ilegální krajské vedení KSČ	27
4.3	Třetí ilegální krajské vedení KSČ	32
4.4	Bojové skupiny	35
5	Nekomunistický odboj od roku 1941	37
5.1	ÚVOD	37
5.2	Ostatní	44
5.3	Druhá lehká pěší divize	48
6	Osvobození Plzně	55
7	Závěr	61
8	Seznam použitých pramenů a literatury	64
8.1	Archivní zdroje	64
8.2	Literatura	64
8.3	Sborníky	65
9	Resumé	67
10	Přílohy	70

1 Úvod

Odbojová témata patří v českém prostředí k těm historicky vděčným úsekům československých dějin, které byly a budou zpracovávány za všech politických režimů. Většina děl, která k tématu odboje vychází, je ale zaměřená především na dění v hlavním městě Praze a okolí. Regionální dějiny odboje jsou v různém stádiu zpracování, lišícím se výrazně v rámci celé republiky. Autor této práce se rozhodl zabývat odbojem v Plzni a okolí, kde byly odbojové události zpracovávány velmi tendenčně během období totality, a tato tendenčnost často přetrvává i po roce 1989. Město Plzeň a jeho obyvatelé k období druhé světové války často přistupují pouze v rámci každoročních oslav osvobození, které, zcela logicky, oslavují činy americké armády, která v květnových dnech dokonala osvobození Plzně tím, že zajistila konečný klid v ulicích pomocí vyzbrojených a vycvičených jednotek. Plzeňané ale často zapomínají, či si vůbec neuvědomují, že americké jednotky přišly do Plzně, jež už byla plně pod kontrolou Revolučního národního výboru a jeho členů, kteří sami převzali vládu nad městem a vyjednali mírové podmínky ještě před příchodem Američanů do Plzně. Tyto každoroční oslavy tedy jsou spíše módním doplňkem státních svátků nežli skutečnou připomínkou květnových událostí.

Poúnorový režim měl na kolektivní paměť obyvatel Plzně spíše pozitivní než negativní vliv. Události byly ještě čerstvé, a tak i přes velmi jednostranně zaměřené vykládání dějin komunistickou stranou zůstávaly v paměti i události spojené s ostatními politickými směry. Když moc v zemi přebrala Komunistická strana Československa, začalo přejmenovávání ulic a veřejných prostor. Plzeňské ulice tak začaly dostávat názvy podle reálií Sovětského svazu, po jeho funkcionářích, po významných domácích komunistech a událostech. Plzeň tak poznala Moskevskou ulici, ale i Sady 5. května. Některá veřejná místa však byla pojmenována právě i podle členů regionálního komunistického odboje. Po roce 1989 však došlo k přejmenování ulic a náměstí se jmény těchto členů KSČ, a tak

zmizely z paměti občanů jména Jana Krautwurma, Marie Škardové a Otto Synka. Naopak přibyla velmi nevýznamná Krejčíkova ulice a také ulice Macháčkova. Pokud však některý ze současných obyvatel Plzně zná jméno Fridolína Macháčka, pravděpodobně jej zná pouze jako významného ředitele Archivu města Plzně a o jeho odbojové činnosti nemá ani zdání. V ulicích totiž chybí pamětní deska, či jiná připomínka jejich odbojové činnosti.

Cílem této práce je zmapovat činnost plzeňského odboje co nejkomplexněji a bez tendenčního zdůrazňování odbojářů jednoho politického smýšlení na úkor ostatních a tím přispět k lepšímu poznání odbojové situace v Plzni, ze kterého bude možno vycházet v případě dalších prací. Autor analyzuje jednotlivé odbojové skupiny na základě jejich organizace i činnosti. U každé skupiny se pokusí vytvořit schéma organizační struktury včetně jmen vedoucích pracovníků. Při zpracovávání tohoto tématu je nutné si uvědomit, že významná část odbojové činnosti byla zaměřena na plzeňskou Škodovku, která byla pro nacistickou správu velmi důležitým podnikem. Téměř každá ze zkoumaných odbojových skupin vyvíjela špionážní činnost v některém z jejích závodů a mnoho odbojářů bylo ve Škodovce zaměstnáno. Je také nutno si uvědomit, že právě kvůli tomuto podniku se nedá plzeňský odboj charakterizovat pouze podle bydliště osob, které odbojovou činnost provozovaly, ale především podle místa, kde ji provozovaly. Mnoho dělníků totiž dojíždělo do Plzně za prací z blízkého i širokého okolí. Proto se Plzeň stala velkým odbojovým centrem, které mělo v mnoha případech kontakty s regionálními odbojovými skupinami na celém západě Čech. Zároveň byly plzeňské skupiny velmi těsně provázány s centry odboje v Praze, kam předávaly špionážní svodky a odkud často přijímaly pokyny k vlastní činnosti. Tyto skutečnosti přispívaly k velké akceschopnosti většiny odbojových organizací, ale také znamenaly pro pracovníky velké riziko. Jak se totiž ukázalo, pro rozbití celé sítě mnohdy stačila jediná výpověď, kterou gestapo získalo.

V první části práce se nachází seznámení s politickým vývojem města Plzně v prvních letech nacistické okupace. Samozřejmostí je představení hlavních

hybatelů politického dění jak české, tak německé národnosti. Autor se v této kapitole zabývá základními událostmi, které ovlivnily vztah obyvatel s nacistickými správními orgány a analyzuje vztahy obyvatel české a německé národnosti. Předmětem zkoumání tak jsou spontánní demonstrace obyvatel, kolportované nelegální tiskoviny i organizované stávky a oslavy. Autor se v této kapitole snaží o vysvětlení rozštěpenosti názorů v rámci odboje a o interpretaci základních pohledů na odbojovou činnost.

Dále následuje logické členění do kapitol dle politického proudu daných organizací, které je dále děleno podle časového kritéria. V období do roku 1941, kdy gestapo provedlo velký zátah na odbojové organizace, je práce členěna podle ústřední organizace, pod kterou se zkoumané skupiny hlásily. Autor zde představuje hlavní odbojové organizace s působností v celém protektorátu a zároveň k nim přiřazuje příslušné plzeňské skupiny, které se snaží charakterizovat a popsat jejich činnost. Snaží se tak zodpovědět otázku, do jaké míry byla činnost plzeňských skupin závislá na jejich mateřských organizacích.

Komunistický odboj je dělený podle pořadí ilegálního krajského vedení KSČ, které zrovna v danou dobu bylo v čele tajné organizace. Každá z těchto podkapitol začíná vybudováním tohoto ústředního orgánu a končí jeho zničením. Autor se zde snaží rozklíčovat strukturu a členění organizace v daném období, představit hlavní aktéry, vysvětlit v čem spočívala činnost organizace a popsat osudy významných představitelů. Autor se také snaží získat odpověď na otázku, zda skutečná činnost komunistických odbojářů alespoň částečně odpovídá významu, který jim přisuzovala literatura vycházející v období totality.

Následuje kapitola, v níž je obsažena činnost nekomunistických organizací v nejtemnější době Heydrichiády a následné tvrdé kontroly ze strany nacistických úřadů. V tomto období se odehrávaly největší operace plzeňských skupin jako například operace Cannonbury, které se účastnili i parašutisté z výsadek Silver A, Out distance a Anthropoid. Autor se zde také zabývá činností lékařů Františka

Šimery a Viléma Hlinky, kteří na svém oddělení ukrývali hledané osoby. Neméně zajímavá je i činnost skupiny Jestřáb, jejíž členové se zbraní v ruce bojovali proti nepřátelskému režimu. Celá kapitola spěje k událostem z května 1945 a popisuje původní plány, které těmto událostem předcházely.

Poslední kapitola se povrchně věnuje květnovému osvobození Plzně s důrazem na činnost členů Druhé lehké tajné divize a Revolučního národního výboru. Autor zde charakterizuje situaci v plzeňských ulicích dne 5. května a vzájemné střety členů Revolučního národního výboru s nacistickou správou města. Popsány jsou zde okolnosti, které vedly k převzetí moci nad městem i klíčovými podniky a následné vyjednávání s okupačními zástupci vedenými Georgem von Majewskim.

V práci autor vychází především z publikací historika Vojtěcha Laštovky, který strávil velkou část svého života zpracováváním komunistické části odboje. I přes tendenčnost, s níž jsou publikace psané, se nevyhýbá i tématům z opačné části politického spektra, kde ovšem uměle potlačuje význam těchto organizací. Právě kvůli pokrytí celého odbojového spektra je autor používá jako základní kameny práce, díky kterým si utváří celkový obraz plzeňského odboje. Laštovka je však především autorem, bez jehož publikací by nebylo možno zpracovávat komunistický odboj, který je hlavním tématem Laštovkovy práce. Nejen že se tomuto tématu nevěnuje téměř žádný jiný autor, ale navíc Laštovka často používá prameny ze svého soukromého archivu, v němž se nachází vzpomínky jednotlivých přímých účastníků, kteří se dožili konce války. Celkovým problémem tématu odboje se při zpracování stává právě pramenná základna, která je značně omezená. Pokud odbojová činnost měla být tajná, bylo nutné nepožít žádné záznamy o setkáních, ani o činnosti samotné tak, aby v případě odhalení gestapo nemělo žádné důkazy. Právě proto je veškerý výzkum daného tématu odkázán na poválečné vzpomínky účastníků a dokumenty gestapa, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek. Zde ale objevujeme problém pro výzkum

plzeňského odboje, neboť archiv plzeňské úřadovny gestapa byl zničen při náletech na samém konci války.

Dalšími důležitými zdroji, se kterými autor pracuje, je fond „sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945“ uložený v Archivu města Plzně. V tomto fondu jsou uloženy výpovědi členů jedné z nejvýznamnějších západočeských organizací Druhé lehké tajné divize, které byly pořízeny těsně po válce. I přes krátký časový odstup od popisovaných událostí se detaily v očích jednotlivých účastníků liší, a tak občas obsahuje i protichůdné informace, které mohou být důkazem o rozdílném smýšlení a informovanosti jednotlivých členů celé organizace. Protichůdná data jsou pravděpodobně způsobena stresem, ve kterém se původní události odehrávaly a samozřejmě povinností nepořizovat jakýkoli přímý záznam. Proto bylo poměrně komplikované události rekonstruovat s tak velkým časovým odstupem, bez možnosti konzultace s přímými účastníky.

V Archivu města Plzně se také nachází fond Jana Kozlera, který obsahuje značné množství dokumentů sesbíraných Janem Kozlerem v poválečném období. Jeho součástí mimo jiné i formuláře o odbojové činnosti jednotlivců, které sbíral stát kvůli zpětnému vyplácení žoldu. Fond ale obsahuje i osobní výpovědi mnoha odbojářů, které vznikaly mnohdy až v padesátých letech. K těmto archivním materiálům je nutno přistupovat s kritickým pohledem a důsledně ověřovat obsažené údaje. V roce 1996 vydala Západočeská univerzita v Plzni sborník k výročí 700 let od založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození. V tomto sborníku se nachází několik kratších studií na téma odboje a osvobození, jejichž těžiště je ale především v konečném období války, kdy vznikal Revoluční národní výbor.

2 Situace před začátkem války

Město Plzeň má v dějinách první Československé republiky specifické postavení. Plzeň totiž byla po celou dobu první republiky pod vládou sociální demokracie a jejího plzeňského předáka a poslance Ludřka Pika, který se stal plzeňským starostou v roce 1919 a byl jím až do roku 1938, kdy se začal projevovat jako starý a na poměry turbulentní doby především příliš konzervativní a málo pružný politik. V komunistické literatuře se dokonce dočteme, že byl: „*opatrnický politik a slaboch, který se nechal unášet spádem historických událostí, aniž se pokusil čelit stupňujícímu se náporu domácí reakce.*”¹ Proto byl donucen k odchodu z funkce plzeňského starosty opoziční Stranou národní jednoty. Do Strany národní jednoty totiž vstoupili národní socialisté, kteří byli nedílnou součástí původní vládnoucí koalice. Ta tak ztratila většinu, a proto bylo pro nově vzniklou a oslabenou Národní stranu práce primátorské křeslo neudržitelné. Avšak právě za dlouhé a úspěšné vlády Ludřka Pika došlo k rozšíření města o periferní části Doubravku, Doudlevec, Lobzy a Skvrňany, čímž byla vytvořena Velká Plzeň. Díky tomu, že se tyto oblasti staly součástí města Plzeň, se dnes můžeme bavit o plzeňském odboji, neboť odbojové skupiny se často etablovaly právě v těchto periferních částech města. Po Pikově odstoupení (rezignační dopis zaslal z lázní 5. prosince 1938) byl do křesla starosty zvolen Augustin Šíp, jeho dosavadní první náměstek. Avšak v průběhu dlouhých jednání učinil Zemský úřad v Praze rozhodnutí o rozpuštění obecního zastupitelstva a jmenování vládního komisaře pro správu městských záležitostí. Dne 23. února 1939 tak byl pověřen prozatímní správou Plzně okresní hejtman v Sušici Petr Němejc.² Zároveň byl na pozici ústředního ředitele městských úřadů jmenován František Kříž, který zůstal v čele této instituce do 1. listopadu 1940, kdy jeho místo převzal sudetský Němec Karl Wild. Po jmenování Reinharda Heydricha zastupujícím říšským protektorem došlo ke germanizaci zbytku státní správy, tedy i správy města Plzně. Dne 27. října 1941 byl odvolán z funkce vládního komisaře Petr Němejc, na jehož místo usedl Walter Sturm jako vrchní

¹ LAŠTOVKA, Vojtěch, *Plzeň v boji proti fašismu, Stručné dějiny odboje Plzeňanů proti fašistickým okupantům 1938–1945*, Plzeň 1975, s. 24.

² Tamtéž.

starosta. Do čela nově založeného městského kulturního úřadu se usadil Reinhard Pozorny. Právě toto nacistické vedení mělo pro město speciální plány. Plzeň měla, vzhledem ke svému geografickému umístění, sloužit jako prostředník mezi protektorátem a Říší. Aby byla tato úloha jednodušší a město mělo větší pravomoci, byly ke dni 30. března 1942 přičleněny periferní obce Bolevec, Božkov, Bukovec, Černice, Hradiště, Koterov, Újezd a Valcha. Tím Plzeň získala zvláštní statut a stala se tak po Praze teprve druhým statutárním městem na území protektorátu. Díky zvláštnímu statutu město mohlo ve svém obvodu vykonávat pravomoci okresního úřadu.³

Od 1. do 10. října 1938 probíhalo obsazování československého pohraničí. V okolí Plzně byly okupovány i obce Litice, Lhota, Dobřany, Zbůch, Nýřany, Touškov nebo Malesice. Některé ze zmíněných vsí měly většinu českého obyvatelstva.⁴ Z těchto, i dalších míst, začala do Plzně přicházet uprchlická vlna, která byla reakcí českých obyvatel na ústrky a agresivitu Němců. Zároveň docházelo k zatýkání politických funkcionářů především komunistické strany a československé sociální demokracie. Většina z nich byla rychle propuštěna.⁵ Ještě před koncem roku 1938 došlo k zákazu KSČ a jejímu rozpuštění. Zákaz Komunistické strany vedl k vyloučení jejích členů z městského zastupitelstva a jejich nahrazení členy Strany národní jednoty.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava⁶ došlo k vytvoření nových správních oblastí – oberlandrátů. Každý oberlandrát spravoval své území a zároveň měl i svou úřadovnu Gestapa. Do roku 1942 byly na Plzeňsku dva Oberlandráty: Plzeňský a Klatovský. K zjednodušení státní správy a snížení počtu Oberlandrátů došlo v roce 1942, kdy byly oba západočeské Oberlandráty spojeny v jeden: Plzeňský.⁷

³ Tamtéž, s. 33.

⁴ Tamtéž, s. 18.

⁵ Tamtéž, s. 20.

⁶ Obsazování československého území německými vojsky začalo 15. března. Oficiálně byl Protektorát Čechy a Morava vytvořen 16. března, kdy jej osobně v rozhlasovém projevu vyhlásil říšský ministr pro zahraniční záležitosti Joachim Von Ribbentrop.

⁷ FIŠER, Jaroslav, LAŠTOVKA, Vojtěch, *Nikdo nebude zapomenut*, Plzeň 1985, s. 24.

Současně se začátkem okupace vznikl v Husově třídě číslo 654/3 krajský sekretariát NSDAP. Tento dům původně patřil celosvětové židovské organizaci B'nai B'rith, která se dodnes věnuje boji proti antisemitismu a obhajobě státu Izrael. Možná právě proto si tuto adresu vybrali členové NSDAP pro své sídlo. Budova byla po vzoru Barlowova paláce na mnichovské Briennerstrasse 54, kde sídlila německá centrála NSDAP, přejmenována na „Hnědý dům.“ Po válce ji obsadila komunistická strana, vytvořila v ní vlastní krajský sekretariát a přejmenovala ji na „Leninův dům.“⁸ Krajským vedoucím NSDAP se stal Ernst Timmel.

V době těsně po Mnichovské konferenci se na Plzeňsku počaly vytvářet první odbojové organizace a formovat protiněmecké tiskoviny. Jak píše Vojtěch Laštovka: „*Hned v říjnu 1938 bylo ustaveno první ilegální krajské vedení KSČ v čele s poslancem Otou Synkem.*”⁹ Tato komunistická organizace začala okamžitě vydávat ilegální tiskoviny, například Rudé právo, Dělník, Jiskra, Škodovák a Pravda. Společné na všech těchto časopisech bylo to, že předávaly komunistický výklad událostí dělníkům i ostatním obyvatelům. Podle výzkumu Vojtěcha Laštovky: „*První číslo Dělníka, vytištěné v bývalém sekretariátu Rudých odborů na Palackého třídě čs. 10, vyšlo 10. listopadu 1938. Časopis, který měl formu letáku o dvou stránkách a byl rozmnožován cyklostylem vycházel jednou týdně. Do konce roku bylo vydáno osm čísel listu ve 4500 výtiscích. Dělník byl kolportován po celém kraji a zásluhou domažlických komunistů se dostával i do rukou občanů okupovaného Chodova a Klenčí pod Čerchovem.*”¹⁰ Cílem a obsahem prvního čísla bylo sdělit komunistický pohled na nedávné události obecné veřejnosti: „*První číslo Dělníka poukazuje na skutečné viníky Mnichova z řad ,velkostatkářů a multimilionářů‘. Ti umožnili založení a nerušený rozvoj Henleinovy strany, koketovali s představiteli hitlerovského Německa, scházeli se s jeho*

⁸ Dnes je tato budova využívána jako sídlo děkanátu Lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 29.

¹⁰ Tamtéž.

diplomatickými zástupci a připravovali po celá léta za zády lidu hanebnou kapitulaci.”¹¹ Tímto přístupem se komunisté snažili získat politické body pro následující boj proti okupantům. Tyto plusové body byly ale zhodnoceny také po konci války, kdy v podobné rétorice Komunistická strana Československa pokračovala. Samotné rozmnožování časopisu Dělník měl na starosti Dobřanský rodák Václav Kolena, který se právě za tímto účelem přestěhoval do Plzně, kde časopisy rozmnožoval na cyklostylu. V lednu 1939 bezpečnostní orgány druhé republiky zatkly kolportérku Boženu Běhounkovou. 13. února proběhla domovní prohlídka u všech bývalých komunistických funkcionářů, při které došlo ke kompletnímu zatčení redakce časopisu Dělník (a to včetně Oty Synka). Zatčeno bylo jedenáct lidí, kteří byli odsouzeni k úhrnnému trestu 59 měsíců.¹²

Časopisy Škodovák a Pravda byly tištěny ilegální tiskárnou v Příchovicích, kterou na pokyn ilegálního vedení KSČ zřídili Matěj Bálek a Václav Mašek. Ti znovuzprovoznili ruční tiskárnu schovanou již od perzekuce komunistického tisku první republikou. Zařízení však muselo být nejprve převezeno z dlouholetého úkrytu v Losině: *„Převážena musela být po částech a písmový materiál jsme přenášeli v aktovkách. Tiskařský lis byl úplně zrezivělý, tiskařské válce úplně zničené, a písmový materiál pokažen oxidací.*“¹³ Tiskárnu se povedlo zprovoznit, a tak již v únoru roku 1940 mohly vyjít první čísla časopisů, o jejichž obsah se staral především Karel Aksamit. Václav Mašek dále vypráví: *„Začal jsem sázet jednotlivé články s chutí a opravdovou láskou. Uvědomoval jsem si, že výsledky této práce podnítí i další poctivé lidi k boji proti okupantům, a že naše strana bude touto prací, pomocí tisku, získávat další soudruhy do svých řad. Vysazení všech článků si vyžádalo několika dní. Musel jsem pracovat, když nikdo nebyl doma, anebo v noci. Písmového materiálu nebylo takové množství, aby bylo možno z něho vysadit všechny čtyři stránky najednou. Musel jsem proto ihned po tisku jedné*

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, s. 31.

¹³ ČAPEK, Jiří, *Jak se tiskla ilegální Pravda a Škodovák*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje: sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 5.

*stránky sazbu rozmést, aby byly typy pro další články. Přestože scházející litery opatřoval soudruh Kydlíček z bývalé tiskárny Grafia, nebylo možno pro nebezpečí prozrazení opatřit dostatek těchto liter...*¹⁴

Vedoucí krajského vedení KSČ Otta Synek vyzýval všechny dělníky, aby vstupovali do Národní strany práce, kde mohli bojovat za své zájmy politicky s legálním krytím. Součástí komunistické odbojové organizace tak často byli i bývalí voliči sociální demokracie a národních socialistů, kteří se kvůli nacistickému útlaku a umné propagandě ze strany českých komunistů radikalizovali a vstupovali do komunistické organizace. Dokonce se dá říci, že součástí ilegální komunistické organizace bylo více předválečných nekomunistů nežli oddaných straníků. Tento jev se dá vysvětlit tím, že tito původní nestraníci hledali možnost, jak se organizovaně postavit okupantům. A zároveň si komunistická strana v březnu 1939 prošla vlnou zatýkání, která snížila počet akceschopných členů.¹⁵ Po zatčení Oty Synka převzali vedení ilegální organizace Josef Tesla a Vladimír Krejzl. V průběhu roku se do Plzně přesunul Karel Aksamit „... který měl na příkaz prvního ÚV KSČ dokončit organizační výstavbu ilegální KSČ v celém kraji a zajistit fungující spojení s ústředím KSČ”.¹⁶ Proto došlo k rozdělení ilegální organizace na několik organizačních částí. Samostatně stála odbojová činnost ve Škodovce: šíření propagačních materiálů (časopis Škodovák, Rudé právo), roznášení letáků, či sabotáže ve výrobě. V únoru 1940 vyšlo první číslo ilegálního časopisu Pravda v nákladu pět set kusů. Zároveň vyšel i časopis Škodovák, který byl šířen po stejnojmenné továrně a měl totožný náklad i obsah: „*Posláním časopisu je účinně napomáhat v boji za odstranění nacistické nadvlády a skoncování s imperialistickou válkou*”¹⁷ Oba tyto časopisy průběžně informovaly lid o probíhajícím třídním boji, v němž jsou dělníci vykořisťováni: „*Ve Škodováku z dubna 1940 komunisté poukazovali na to, že zatímco se životní*

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ LAŠTOVKA, Vojtěch, *Boj pracujících lidu plzeňská proti fašistickým okupantům*, Plzeň 1959, s. 65.

¹⁶ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 30.

¹⁷ Tamtéž.

postavení dělníků za předmnichovské republiky zhoršovalo, zisky kapitalistů naopak rostly. Dělnictvo se dřelo a mělo jen stále nedostatek a strach z nezaměstnanosti. A páni vydělávali desítky i stovky milionů ročně. Dříve Rakušáci s panem Škodou, později pan [Eugèn II] Schneider¹⁸ z Francie se soudruhem starostou [Luděk Pik], a teď pan Protektor [Konstantin Von Neurath] a spol. Rozdíl mezi nimi není žádný, dělníky dřou všichni stejně.”¹⁹

Avšak svůj odpor proti okupaci dávali najevo i neorganizovaní občané města Plzně. V prvních dnech okupace například skupinky Čechů strhávaly a ničily nacistické vyhlášky, ignorovaly německé zvukové týdeníky,²⁰ či rozšiřovaly protinacistické letáky. V letech 1939–1940 bylo v oběhu minimálně třicet druhů letáků s rozmanitým zaměřením. Většina těchto propagačních materiálů politicky inklinovala k západní exilové vládě. Znamé jsou letáky „Vzkaz z Londýna“ či „Poselství Velké Británie“, v nichž byli občané ujišťováni, že západní mocnosti budou bojovat ve válce, dokud nebude Německo poraženo a křivdy nebudou napraveny. Zároveň byli občané vyzýváni, aby: „*Společně s ostatními příslušníky jiných národností vytvořili ,ohromnou pátou kolonu spojených národů‘ v odporu proti Němcům*“²¹ K události 28. října vyšel větší počet letáků, které připomínaly národní přísahu z dubna 1918: „*Zůstaneme, kde jsme stanuli! Věrní v práci, věrní v zápase, věrní v utrpení, věrní až do hrobu!*“²² Obecně všechny prozápadní letáky vyzývaly k trpělivosti a šetření sil na rozhodující zápas o svobodu, kdežto komunistické letáky vyzývaly k otevřenému odporu a sabotáži okupačního režimu. V září 1940 se v Plzni a okolí objevil komunistický leták „Hákenkrajc na Hradčanech nezůstane,“ v němž bylo napsáno: „*Když český lid myslí na svůj osud a novou Evropu, nedívá se s Háchou do plutokratického Berlína ani s Benešem do Londýna. Dívá se do Moskvy, této vlasti*

¹⁸ Eugèn II. Schneider byl majitel francouzského železářského koncernu Schneider et Cie, který byl od roku 1919 majoritním akciovým vlastníkem plzeňské Škodovky.

¹⁹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 30.

²⁰ Zpravodajský žánr, který byl nedílnou součástí každého promítání filmu. V prostoru před samotným filmem, kde my dnes v kině sledujeme reklamy, byla šířena nacistická propaganda.

²¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 39.

²² Tamtéž, s. 40.

*všech pracujících, bašty v boji proti válce, za mír a svobodu, do Moskvy, kde buší srdce mezinárodní dělnické třídy a kde je hlavní stan mezinárodní osvobozené fronty všech národů... Český národ se nikdy nesmíří s okupací, nikdy nepřestane proklínat hanebnou zradu české buržoazie ze září 1938 a mrzký čin Háchův ze dne 14. března 1939“*²³ V první vlně se také šířily řetězové dopisy, které fungovaly podobně jako dnešní řetězové emaily. Jen s rozdílem, že byly zasílány pouze spolehlivým osobám z pohledu odesílatele. Tyto živelně se šířící dopisy často obsahovaly vlastenecké básně, či anekdoty na Říši a Hitlera. Zajímavé události se odehrávaly v okolí rozhledny Krkavec, která stála na neutrální půdě. Zde se scházely skupinky Čechů i Němců a vzájemně se snažily přehlušit zpěvem národních písní, či různými pokřiky a popěvky.²⁴

Velkou událostí se stala pouť na Vavřinečku u Domažlic v srpnu 1939, jež se proměnila v protinacistickou manifestaci více než 110 000 lidí,²⁵ kteří se za tímto účelem sjeli nejen z Plzeňska, ale i zbytku Čech a Moravy. Kvůli této události bylo vypraveno osmnáct speciálních vlaků, které na místo určení dovezly 35 000 poutníků.²⁶ Dorazili dokonce i Chodové ze zabraného území, jimž byla účast na pouti oficiálně zakázána. Kromě církevních představitelů se akce účastnila také řada zástupců kultury, například písničkář a herec Karel Hašler, básník Josef Hora a jiní. Kázání pronesl kanovník vyšehradské kapituly Msgre. Bohumil Stašek, který byl za svou účast na této akci 1. září 1939 zatčen, vězněn v Praze na Pankráci a následně až do konce války v koncentračním táboře v Dachau, kde během mučení přišel o pravé oko.²⁷

Velké celorepublikové demonstrace proběhly také 28. října 1939 na dvacáté první výročí vyhlášení Československé republiky. Na rozdíl od ostatních měst,

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 39.

²⁵ Tamtéž, s. 40. Srov. s KAJER, Jiří, *Památníček ze slavné chodské pouti „hu svatého Vavřenečka“ na Veselé hoře u Domažlic*, Praha 1945, s. 7.

²⁶ KAJER, s. 16–17.

²⁷ Tamtéž, s. 14.

v Plzni probíhala celá manifestace pokojně a tiše.²⁸ „V den oslav vykročila převážná většina obyvatel města ve svátečním oblečení a asi polovina z nich měla v klopě trikolory. Po ukončení denní směny prošli škodováci společně hlavní branou závodu v Tylově ulici a pochodovali takřka v pravidelném průvodu dnešní třídou 1. máje. [Dnes Klatovská třída] Průvod škodováků trval přes hodinu. Pak se napojili železničáři a za nimi pochodovali v nepřetržitém sledu až do šesti hodin večer ostatní plzeňští občané. Tak mohutné a vlastenecky procítěné oslavy 28. října Plzeň až dosud nezažila. Demonstrace, na níž nebylo proneseno jediné slovo, a byla přesto tak výmluvná.“²⁹

V létě 1941 byla spuštěna akce Viktoria, která měla neustále připomínat vojenskou sílu říše a ukazovat na blízkou porážku Sovětského svazu. Součástí této kampaně byla neustálá propagace symbolu písmena V, symbolizující „vítězství“. Příkladem využití této akce byly nápisy typu: „Významné Výkony Vojáků Velkoněmecka na Východě Výsledkem Veliké Víry Ve Vůdce.“³⁰ Právě tato V, malovaná a vyvěšovaná na exponovaných místech, se stala pro obyvatele Plzně objektem vtípkování. K písmenku V byly vpisovány názvy spojeneckých zemí a samotnému písmenu V byl přisuzován zcela jiný význam. Příkladem může být „Vy Volové Věříte Ve Vítězství Velkého Vůdce,“ „Vrahové, Všichni Ven,“ „Vyžírkové Vyžrali Vepřové,“ či další významy podobného typu.³¹ Zároveň se objevovaly i písmena „PP“, zkratka vyzývající k pomalé práci. Například v dílnách Českomoravských drah³² se téměř všude objevovaly nápisy „PP“. Jak moc tato aktivita občanů gestapu vadila, se dá dokázat na jednoduchém příkladu, kdy 18. září 1941 úředníci gestapa pracně zkoumali dveře od záchodu, ze kterých se jim podařilo zrekonstruovat nápis, kvůli kterému byli do dílen zavoláni.

²⁸ 28. října 1939 byl v Praze při demonstracích zastřelen dělník Václav Sedláček a vážně zraněn student Jan Opletal, který zraněním podlehl 11. listopadu. Jen v Praze bylo zraněno minimálně 14 dalších demonstrantů. Více než 400 obyvatel bylo zatčeno.

²⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 41–42.

³⁰ ČVANČARA, Jaroslav, *ANTHROPOID Příběh československých vlastenců*, Praha 2016, s. 137.

³¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 38.

³² Českomoravské dráhy byl název pro Československé státní dráhy po vzniku samostatného slovenska.

V úředních záznamech se tak objevily nápisy: „Vole-PP-stávkuj!“ a „Nemáme tuky, nemáme z čeho srát, nemůžeme dělat. Vrah Hitler.“³³

³³ KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940–1943*, Praha 1997, s. 152.

3 Nekomunistický odboj do roku 1941

V Plzni a celém Protektorátu v průběhu okupace vznikalo, působilo i zanikalo velké množství odbojových skupin. Obecně bychom mohli říct, že ihned po začátku okupace vzniklo velké množství odbojových skupin, které byly postupně rozbíjeny zatýkáním. Většina z těchto organizací vzniklých v první vlně byla zlikvidována, či byla jejich činnost zásadně omezena, do podzimu 1941, tedy tím pověstným „hřebíčkem do rakve“ bylo v mnoha případech první stanné právo, které vyhlásil Reinhard Heydrich ihned po svém nástupu do úřadu zastupujícího říšského protektora pro Protektorát Čechy a Morava dne 27. září 1941.³⁴ Během tohoto stanného práva bylo k smrti odsouzeno mnoho odbojářů, včetně těch nejvýše postavených. Došlo k zatčení předsedy protektorátní vlády generála Aloise Eliáše,³⁵ který byl členem Obrany národa a jenž ze své pozice udržoval kontakt s Edvardem Benešem i řadou dalších odbojových skupin na území Protektorátu. Popraveni byli generálové Josef Bílý a Hugo Vojta. Oba muži stáli u vzniku Obrany národa a patřili mezi její nejvyšší funkcionáře. Generál Bílý byl hlavním velitelem a generál Vojta vykonával funkci zemského velitele pro Čechy. Poslední slova Josefa Bílého „*At' žije Československá republika! Psi palte!*“ vstoupila do dějin, stejně jako funkčnost celé organizace, z níž zbyly pouze malé ostrůvky bez napojení na exilovou vládu. Podobný osud jako Obrana národa však měla většina odbojových organizací, včetně Ústředního vedení odboje domácího. ÚVOD byl založen jako síťovací platforma pro komunikaci mezi Obranou národa, Petičním výborem „Věrní zůstaneme“ a Politickým ústředím. ÚVOD členské organizace nijak neomezoval ani nesjednocoval, fungoval pouze jako koordinační orgán.³⁶ Právě tato organizace měla pod svou správou sérii radiostanic Sparta I. a Sparta II. Ke konečnému přerušení komunikace se západem došlo 4. října 1941, kdy byla odhalena stanice Sparta I. v pražských Jinonicích.³⁷ Toto odhalení vedlo k identifikaci mnoha představitelů všech organizací sdružených v ÚVOD.

³⁴ Ještě 27. září byl vyhlášen výjimečný stav a 28. září stanné právo.

³⁵ KURAL, s. 156.

³⁶ Tamtéž, s. 57.

³⁷ BURIAN, Michal, KNÍŽEK, Aleš, RAJLICH, Jiří, STEHLÍK, Eduard, *Atentát Operace ANTHROPOID 1941–1942*, Praha 2007, s. 32. Srov. s KURAL, s. 164. Uvádí den 3. října.

3.1 Obrana národa

V tomto období se na odbojové činnosti aktivně podílela také Obrana národa. V čele západočeské odnože této organizace byli plukovník Jan Vlachý, plukovník Karel Dubovský a major Jaroslav Metlický, ti vytvořili, z pověření podplukovníka Josefa Balabána, na jaře 1939 velitelství divize, postupně pak vytvořili čtyři okresní velitelství: Plzeň-východ, Plzeň-západ, Klatovy a Domažlice.³⁸ Obrana národa neměla za cíl šíření protinacistických myšlenek, ale především zpravodajskou činnost ve Škodovce. Z důvodu rychlého přenosu zpráv z tohoto důležitého podniku byla v Plzni umístěna rádiová stanice, která umožňovala okamžité spojení s pražským ústředím. Kromě zpravodajské činnosti měla tato organizace za cíl připravit se na aktivní vojenský a politický převrat, který by vedl ke svržení protektorátního režimu.³⁹ K případnému vojenskému převratu byla Obrana národa poměrně slušně vybavena, neboť jejím členem byl i Ing. Jan Placák, který měl na podzim roku 1938 za úkol likvidaci veškeré výzbroje z pohraničních pevností. Jan Placák, provozní inženýr velké montovny plzeňské Škodovky, ale nechal 560 těžkých pevnostních kulometů uložit právě ve skladech tohoto strojírenského podniku. O těchto zbraních věděli i členové Ministerstva národní obrany, které bylo nuceno ukončit činnost k 31. prosinci 1939. Bylo tedy možné je zahrnout v plánech nově vytvořených exilových úřadů. Dalším zdrojem zbraní byla výstroj z kasáren 18. pěšího pluku, odkud ji vyvážel Josef Sedlák svým automobilem.⁴⁰

Kromě zpravodajské činnosti se Obrana Národa podílela také na organizování odchodu českých letců do zahraničí. Z Plzně tak přes Ostravu každý týden vycestovali čtyři letci do Polska. Po začátku války a obsazení Polska vedla úniková cesta přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie. Díky této činnosti

³⁸ LAŠTOVKA, *Hrdinové protifašistického odboje*, Plzeň 1986, s. 45.

³⁹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 34.

⁴⁰ ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: 1939–1941: československý odboj a nacistická okupační moc*, Praha 2002, s. 125.

plzeňské Obrany Národa a západočeského aeroklubu uniklo do zahraničí minimálně 54 letců.⁴¹ Hlavním organizátorem přechodu hranic byl zkušený sportovní a vojenský pilot Josef Rais, který se pokusil před gestapem uniknout přes Švýcarsko. Při útěku byl ale dopaden a za tuto činnost strávil pět a půl roku v koncentračním táboře.⁴² Čtyřicet mužů, kteří díky němu přešli hranice, bylo členy Západočeského aeroklubu, který využíval letiště na Borech a byl zakázán po vzniku Protektorátu. Během války dvacet z těchto plzeňských letců padlo.⁴³ Z těch, kteří neodešli, bylo dvanáct popraveno, včetně předsedy Jana Placáka.⁴⁴ Pomník Západočeského aeroklubu se nachází na náměstí Míru, kam byl přemístěn kvůli stavbě univerzitních budov, které nyní stojí na místě bývalého letiště Bory.

Obrana národa jako celostátní organizace měla mnoho místních center. Jedním takovým centrem byla její pobočka ve Škodovce. Tato skupina se pod vedením Milana Bajera zaměřila na: *„Zbrojní zpravodajství, kolportáž časopisu V boj a opatrování třaskavin. Tak např. Členové skupiny převzali v říjnu 1939 na plzeňském nádraží dva kufry s municí, které týž den v noci přepravil npor. Ota Bartošek na Domažlicko. Dále prováděli průzkum výroby ve Škodovce a předali o něm cenné údaje pražské centrále Obrany národa. Sem zaslali i fotografii tehdy nově vyvinutého protiletadlového kulometu.“*⁴⁵ Tato poměrně efektivní skupina *„pracovala aktivně od léta 1939 do května 1941, kdy byl zatčen její pražský spolupracovník pplk. [Josef] Mašín.“*⁴⁶ Po zatčení Josefa Mašína a celé odbojové skupiny Tří králů byla narušena komunikace s pražskou Obranou národa a činnost škodovské organizace již nebyla tak efektivní. Přesto pokračovala až do konce roku 1942, kdy byla definitivně rozbita. Dne 17. listopadu 1943 byli v Drážďanech k smrti odsouzeni vedoucí funkcionáři Jiří Juránek, Karel Panýrek a Václav

⁴¹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 35.

⁴² VITÍK, Ladislav, *Letectví a město Plzeň. 3. část, 1939–1945*, Plzeň 2002, s. 72.

⁴³ Tamtéž, s. 68. Srov. s FIŠER, LAŠTOVKA, s.34. Zde autoři píší o osmnácti mrtvých členech aeroklubu. Osmnáct jmen je uvedeno také na pomníku na náměstí Míru.

⁴⁴ VITÍK, s. 71.

⁴⁵ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 35.

⁴⁶ Tamtéž.

Zvoníček, kteří organizaci vedli po Milanu Bajerovi. Popravy byly provedeny 28. ledna 1944.⁴⁷

Další skupinu Obrany národa vedl štábní kapitán Bohumil Pytlík. Ten společně s poručíkem Františkem Siegerem, četařem Antonínem Kopeckým a Václavem Krausem vyvíjel zpravodajskou činnost. Dále pak obstarávali cestovní pasy pro občany odcházející do exilu. Tato skupina byla zatčena v prosinci 1940 a popravena 20. května 1943 v Plötzensee.⁴⁸

3.2 Ústřední vedení odboje domácího

Tato odbojová organizace působila na západě Čech přes skupinu „V boj“, která vznikla v západních Čechách jako odbojová platforma levicové části sociální demokracie. Sdružovali se v ní tedy především předváleční členové sociální demokracie, kteří nesouhlasili s oficiální politikou své strany, reprezentovanou Ludškem Pikem a jeho okolím. V jejím čele stál bývalý tajemník sociální demokracie František Petro, který již před začátkem okupace kritizoval vedení strany. Po uzavření Mnichovské dohody byl členem ústředního sekretariátu Národní strany práce a po začátku okupace se stal vedoucím organizační komise Národního souručenství.⁴⁹ František Petro vytvořil krajské vedení organizace, které dále utvářelo menší místní jednotky většinou organizované do takzvaných trojek. Tedy prověřený člen organizace získal pro spolupráci další dva, kteří znali pouze sebe navzájem. Pokud by tedy došlo k zatčení některého z členů, nemohl prozradit i další trojky. Příkladem funkční trojky organizace V boj poslouží trojka, kterou vytvořil Karel Melichar v doudelevecké Elektrotechnické továrně škodových závodů. Úkolem těchto nejnižších buněk bylo především rozšiřování časopisu V boj, ilegálních letáků a podporování rodin zatčených odbojářů. Další důležitou tiskovinou byly „detektivky“, tedy vlastenecké materiály maskované mezi detektivní příběhy a reklamní materiály. Distribuční síť organizace „V boj“

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 72.

⁴⁹ Tamtéž, s. 61.

fungovala směrem z Prahy, od doktora Jaroslava Cebe-Haberského do Plzně. Odtud pak tiskoviny putovaly skrz poštmistra z poštovního úřadu Plzeň 3 Rudolfa Heindla na Domažlicko. Tam je převzali Jan Sladký a František Nový. Druhým směrem bylo Klatovsko, do rukou učitele Františka Maxy a tesaře Josefa Kyselo. Poštovním úřadem Rudolfa Heindla prošlo přibližně 200–300 výtisků z každého vydání letáků.⁵⁰

Další menší jednotkou uvnitř organizace „V boj“ se stala skupina okolo Josefa Moulise. Již na přelomu března a dubna 1938 se v bytě Stanislava Mainera v Doudlevcích sešli přátelé železničáři: Moulis, Mainer, Antonín Mašl a Jan Sýkora, kteří vytvořili efektivní zpravodajský a komunikační kanál s Prahou. V dubnu se ke skupince přidal Jindřich Pittermann, který mohl díky svému zaměstnání drážního úředníka a přednosta stanice „Škodovy závody“ denně sledovat nákladní listy vagonů s vojenským materiálem, či cílové stanice vlaků s německým vojskem. Hlavou skupiny a tím, kdo zprávy dovážel do Prahy byl, Josef Moulis. Ten vyzvedával zprávy v trafice v Prešovské ulici, kde členové skupiny shromažďovali všechny informace, které se podařilo získat, a převážel je přímo k představitelům ÚVOD a PVVZ.⁵¹ Dalšími spojkami byly Pavla Krajínková a Františka Týčová. Moulis udržoval osobní přátelství například s Bohumilem Truksou, jedním z vedoucích představitelů PVVZ, přes nějž byly informace často odesílány i do zahraničí, neboť Truksa pracoval na poštovním úřadě v Praze na hlavním nádraží. Nejčastěji však předával informace doktoru Jaroslavu Cebe-Haberskému a po jeho zatčení Otakaru Wünschovi.⁵² Velmi cenný byl pro organizaci také Stanislav Mainer, neboť dokázal získávat důležité zprávy z policejního ředitelství v Plzni od svého bratra Josefa Mainera, který byl policejním ředitelem.⁵³ Zároveň měl také přehled o zásobách Ředitelství drah v Plzni. Znal tedy personální situaci podniku, i jeho zásoby mědi a mosazi. Jan

⁵⁰ MOULIS, Miloslav, *Druhý rozsudek vykonán: Zpráva o mém otci*, Praha 2009, s. 54.

⁵¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 64. Srov. s MOULIS, *Druhý rozsudek vykonán*, s. 52. Srov. s Tamtéž, s. 58.

⁵² MOULIS, *Druhý rozsudek vykonán*, s. 57.

⁵³ Tamtéž, s. 53. Srov. s HERAJT, Tomáš, *Historie Policie v letech 1918–1945 Policejní ředitelství v Plzni*, Plzeň 2010, s.73.

Sýkora byl významnou osobností již za prvního odboje, kdy působil v Londýně, kde vlastnil pension, a spolupracoval přímo s T.G. Masarykem. Po první světové válce a vzniku republiky se vrátil do vlasti a živil se jako vedoucí pobočky Čs. Tabákové reže v Plzni. Právě přes Jana Sýkoru se Moulis seznámil s Jaroslavem Cebe-Haberským. V listopadu 1939 se Moulisova skupina spojila těsněji s PVVZ.

Činnost odbojové skupiny „V boj“ byla narušena na konci roku 1939, kdy byli zatčeni novinář Otakar Wunsch a Václav Housar. Po nich došlo k velkému zatýkání vojenské Obrany národa. Tím na chvíli padlo spojení s Prahou.⁵⁴ V lednu však bylo spojení obnoveno a organizace předávala do Prahy další zásilky plné informací. V únoru došlo k zatčení Moulisových přátel Tomase, Truksy a Jaroslava Šimsy. V květnu 1940 začali příslušníci gestapa zatýkat členy Plzeňské organizace „V boj“, která i přes vědomé ohrožení zvládla od března zaslat do Prahy sedm rozsáhlých zpravodajských svodek.⁵⁵ Dne 29. května, v šest hodin ráno, si příslušníci gestapa přišli i pro Josefa Moulise.⁵⁶ Členové organizace byli vězněni a vyslýcháni v budově plzeňského ředitelství policie přezdívané dodnes „Gestapo“. Odtud byli převáženi do věznic po Protektorátu i Říši a 11. května 1943 si vyslechli rozsudek německého nejvyššího soudu. Josef Moulis, Jindřich Pitterman, Václav Housar, Bohumil Truksa, a další byli odsouzeni k smrti.⁵⁷ Nejprísnejší rozsudek se nevyhnul ani Antonínu Mašlovi, který trpěl tuberkulózou. František Petro byl umučen v koncentračním táboře.⁵⁸

3.3 Petiční výbor věrni zůstaneme

I tato celorepubliková organizace měla na Plzeňsku své zástupce. V čele jedné ze dvou skupin stál plzeňský archivář PhDr. Fridolín Macháček. Macháčková skupina byla vytvořena v létě 1940 a na pražské vedení byla napojena přes osobu Václava Rusého, který byl členem jak Macháčkovy organizace, tak i skupiny

⁵⁴ MOULIS, *Druhý rozsudek vykonán*, s. 60.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž, s. 63.

⁵⁷ Tamtéž, s. 110.

⁵⁸ LAŠTOVKA, Vojtěch, *Boj pracujícího lidu plzeňska proti fašistickým okupantům*, Plzeň 1959, s. 72.

„Vašek-Čeněk“. Macháčkova skupina se zaměřovala především na zpravodajskou činnost ve Škodovce a na železnici. Zároveň do Prahy předávala také informace o zásobování, intenzitě protifašistického odporu atd. Protože PVVZ úzce spolupracoval s Obranou národa, byly zprávy této Plzeňské skupiny určeny pro Josefa Mašína.⁵⁹ Další činností této odbojové skupiny bylo rozšiřování časopisu *V boj a Českého kurýra*. Ve spojení s Macháčkem byli také náčelník Sokola Jaroslav Táborek, policejní ředitel v Plzni JUDr. Josef Mainer, učitel Masarykova gymnázia prof. Václav Patera a jiní. Macháčkova organizace se nijak nerozšiřovala a nevytvářela další skupiny, proto byl její politický vliv a dosah značně menší než u početnějších organizací. Činnost této skupiny byla ukončena na konci roku 1941, kdy došlo k rozsáhlému zatýkání pražské centrály PVVZ.⁶⁰

Druhou organizací spadající pod PVVZ byla skupina pod vedením tajemníka protektorátních odborů Jana Sýkory. Ta vznikla v polovině roku 1941 na pokyn člena ústředí PVVZ Karla Bondyho. Spojení s pražským centrem zajišťoval Václav Velinský, který plzeňské organizaci předával i propagační materiály. Již na podzim 1941 došlo k zatčení Velinského. V prosinci byl zatčen i Jan Sýkora a jeho zástupce Ladislav Cígler.⁶¹

3.4 Odboj mládeže

Do odbojové činnosti se od samotného začátku okupace zapojili i plzeňští Sokolové. Organizační síť byla postavena na místonáčelnících jednotlivých žup, neboť členové Sokola očekávali zatčení náčelníků a starostů. Jako pololegální organizace sokolové pořádali peněžní sbírky, sháněli zbraně a střelivo, a podíleli se na zpravodajství. Také často působili i v dalších odbojových skupinách. K rozpuštění Sokola došlo v říjnu 1941, kdy byl jako rukojmí vzat náčelník plzeňské župy Emil Štrunc a další. S touto událostí sokolové přechodně přerušili svou činnost.⁶² Brzy se však zbylí členové začali stahovat pod organizaci „Jindra“.

⁵⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 65.

⁶⁰ LAŠTOVKA, *Hrdinové protifašistického odboje*, s. 44.

⁶¹ Tamtéž, s. 44–45.

⁶² LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 67.

I toto oživení ale nemělo příliš dlouhého trvání, protože již na konci roku 1942 došlo k dalšímu velkému zatýkání. Celkem bylo na Plzeňsku zatčeno okolo 450 sokolů a z nich bylo 200 popraveno, většinou ale za činnost v jiných odbojových skupinách.⁶³

Velmi významnou organizací s celonárodním dosahem bylo Národní hnutí pracující mládeže, vzniklo na ustavující schůzi 13. listopadu 1938 jako seskupení třinácti samostatných žup.⁶⁴ V lednu 1939 již mělo toto hnutí na Plzeňsku 86 organizací.⁶⁵ Dne 8. dubna 1939 se konala poslední schůze hnutí, na které NHPM oficiálně zaniklo, avšak zároveň celá organizace přešla do ilegality.⁶⁶ Už tím, že likvidační sjezd byl zároveň zakládajícím sjezdem ilegální organizace, byla činnost celého hnutí vážně ohrožena, neboť toto setkání muselo být oficiálně povoleno nacistickými úřady, které si vedly seznam účastníků.⁶⁷ Podobné neopatrnosti NHPM provázely i nadále, například při lehkomyšlném rozšiřování ilegálních časopisů a letáků.⁶⁸ Většina členů NHPM byla levicového smýšlení, o čemž vypovídá i formulace některých bodů programu hnutí: *„1. Nesouhlasíme s obsazením Československa německou armádou a s vytvořením tzv. Protektorátu. 2. Budeme všemi prostředky bojovat za znovuosvobození národa. 3. Budeme nadále bojovat proti zbídačování dělnické třídy. 4. Postavíme se proti jakékoliv germanizaci českého národa. 5. V tomto boji chceme čerpat sílu z dějin a literatury Čechů, z bojů o existenci českého národa, jakož i z kladných stránek dějin našich národů. 6. Budeme i v budoucnu udržovat jednotu socialistické mládeže, jednotu, z jejíž základů vznikne budoucí socialistický stát. Proto budeme usilovat o jednotu dřívějších socialistických stran.*

⁶³ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 100.

⁶⁴ MOULIS, *Mládež proti okupantům*, Praha 1966, s. 29.

⁶⁵ MOULIS, *Mládež proti okupantům*, s. 31.

⁶⁶ Tamtéž, s. 46.

⁶⁷ Tamtéž, s. 47.

⁶⁸ Tamtéž, s. 56.

7. *Postavíme se rozhodně s veškerou svou silou proti každému, kdo by chtěl tuto jednotu rozblíjet.*⁶⁹. Spojení okresních skupin, které byly dále členěny na trojky po vzoru komunistického odboje, s ústředím NHPM udržovali ústřední inspektor Oldřich Papež a pracovníci krajského vedení.⁷⁰ Mezi hlavní organizátory NHPM na Plzeňsku patřili Rudolf Nováček a Jaroslav Koča, kteří se angažovali i v celostátním hnutí. Postupem času bylo celé NHPM víc a víc provázáno s komunistickým odbojem, o čemž svědčí skutečnost, že členy hnutí byli i vedoucí krajského ilegálního výboru KSČ v Plzni Matěj Bálek a Václav Mašek.⁷¹ V srpnu 1939 před začátkem pouti na Vavřínečku členové NHPM rozhodli po okolí více než 2000 protifašistických letáků, a i v jejím průběhu podněcovali provolávání hesel „Ať žije svoboda“, „Ať žije Československá republika“ a dalších.⁷²

Skupina NHPM v Plzni na Karlově vydávala časopis „Čech“, který byl rozšiřován po železniční síti v celých západních Čechách. Velkým tématem tohoto periodika byly sabotáže ve Škodových závodech.⁷³ Další skupina NHPM pracovala pod vedením Václava Čechury v Bolevci, kde vytiskla a rozmnožila tři druhy letáků vytvářených Jaroslavem Kočou po sto kusech. Celkem pro NHPM na území města Plzně pracovalo asi osmdesát lidí.⁷⁴ Jedním z řadových členů tohoto hnutí byl i student Vladimír Ptáčník, který vzbudil velký rozruch ve dnech 22. a 23. dubna 1939. Ptáčník totiž během dvou dnů zničil uniformy třiceti německých vojáků kyselinou chlorovodíkovou. Útoky prováděl v tramvajích i uprostřed davu lidí a nedocházelo pouze k poškození uniforem, ale také ke zranění samotných vojáků. Na jeho dopadení byla vyhlášena odměna 10 000 korun, která však nebyla nikdy vyplacena, protože Ptáčník dokázal uprchnout do Sovětského svazu.⁷⁵ Tato jeho mladicky naivní odbojová činnost však posloužila jako záminka pro německou správu k zatčení sociálních demokratů okolo Ludka Pika.⁷⁶ Činnost

⁶⁹ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 45.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ MOULIS, *Mládež proti okupantům*, s. 67.

⁷² Tamtéž, s. 60.

⁷³ Tamtéž. Srov. s MOULIS, *Mládež proti okupantům*, s. 77.

⁷⁴ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 46.

⁷⁵ MOULIS, *Mládež proti okupantům*, s. 63–64.

⁷⁶ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 43.

NHPM ale neměla dlouhého trvání. Již v prosinci 1939 gestapo zadrželo Miroslava Sýkoru a s ním všechny členy jeho skupiny Plzeň-město. Poté byli do NHPM nasazováni konfidenti, kteří kvůli nedodržování konspiračních zásad měli poměrně snadnou práci v odhalování dalších ilegálních pracovníků. V lednu 1940 tak byl zatčen Jaroslav Koča a v květnu většina vedoucích trojek na Plzeňsku. Po výsleších pak byli odsouzeni k trestům od šesti měsíců do patnácti let vězení.⁷⁷

⁷⁷ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 47.

4 Komunistický odboj

Tři týdny po uzavření Mnichovské dohody, 21. října 1938, vláda generála Syrového pozastavila činnost Komunistické strany Československa. S tímto omezením se pojil nejen zákaz vydávání veškerých tiskovin včetně časopisu „Rudé právo,“ ale také rozpuštění komunistických organizací.⁷⁸ V tomto stavu nucené nečinnosti se KSČ nacházela až do 27. prosince 1938, kdy byla KSČ nařízením ministerstva vnitra na území Čech a Moravy rozpuštěna.⁷⁹ Na Slovensku Tisova vláda zakázala činnost strany již v říjnu.⁸⁰ Členové Komunistické strany Československa však předpokládali tento vývoj již před oficiálním zastavením činnosti, a tak soudruzi vytvořili podzemní organizaci s předstihem.⁸¹ Zde je nutno si uvědomit, že komunisté dostávali po celou dobu instrukce z Kominterny. Vzhledem k paktu Ribbentrop-Molotov byly pokyny zatím namířené na šíření propagandy proti největším nepřátelům Sovětského svazu, a to Velké Británii a Francii. Proto je chybný Laštovkův pohled vyjádřený tezí: *„Komunistická strana bojovala od počátku proti politice kapitulantství. Byla jedinou politickou silou, která vedla národ k odporu proti fašizaci okleštěného Československa a proti otrocké závislosti na hitlerovském Německu.“*⁸²

Situace se zásadně změnila po napadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941. Již 18. července došlo k podepsání československo-sovětské smlouvy o společném postupu ve válce. V této smlouvě dala vláda SSSR souhlas s vytvářením československých ozbrojených jednotek na svém území a také uznala existenci Československa v předmnichovských hranicích.⁸³ Zároveň na území SSSR začaly vznikat rozhlasové vysílače určené pro Československo, na jejichž vlnách k občanům protektorátu promlouvali komunističtí exulanti

⁷⁸ Tamtéž, s. 8.

⁷⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 28. Srov. S LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 47.

⁸⁰ Tamtéž, s. 9.

⁸¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 29.

⁸² LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 11.

⁸³ Tamtéž, s. 50.

v Moskvě, kteří informovali obyvatele o aktuálním vývoji na frontách a již předávali úkoly domácímu odboji.⁸⁴ Dne 6. května Moskva vysílala provolání osmadvaceti českých veřejných a politických pracovníků v SSSR k českému národu, ve kterém vybízeli k jednotnému postupu všech odbojových organizací a k přechodu do aktivních forem odboje. V protektorátu tak měly být vytvářeny tajné národní výbory, které měly zajišťovat organizaci účinného boje proti okupantům. Jejich činností mělo být také vytváření bojových a partyzánských skupin a shánění zbraní, výbušnin a munice. Během roku 1941 došlo k vlně stávkových akcí a v závodech po celé zemi bylo vyznáváno heslo „Pracuj Pomalu.“⁸⁵ V Plzni 28. října opět proběhla sváteční stávková akce, kdy občané chodili ve svátečním oblečení a dělali jen práci, které se nedokázali vyhnout.⁸⁶ Zároveň častěji docházelo k sabotážím výrobků. Například ve slévárně lehkých kovů plzeňské Škodovky byla organizovaně sabotována výroba skříní pro motory letadel. Nejen že docházelo k záměrným chybám ve výrobě, ale navíc zaměstnanci kontrolního oddělení často zaměňovali kvalitní skříně za nekvalitní, takže dobré kusy putovaly do šrotu, kdežto vadné kusy pokračovaly k montáži do letadel.⁸⁷

4.1 První ilegální krajské vedení KSČ

Na Plzeňsku vznikala ilegální síť KSČ již v říjnu 1938, kdy oficiálně vznikla vedoucí trojka krajského výboru KSČ, jejímž úkolem bylo řídit ilegální činnost strany. Hlavní postavou tohoto vedení se stal poslanec Otta Synek. Dalšími vedoucími pracovníky byli Václav Wolf, který se staral o technické zajištění tisku ilegálních materiálů, a Jaroslav Heřman, v jehož gesci byly organizační záležitosti. Mezi první rozhodnutí tohoto uskupení patřilo spuštění tisku ilegálního časopisu „Dělník“, pro který Otto Synek s manželkou Matyldou Synkovou sbírali články od ostatních soudruhů a sami řadu článků napsali. Distribuci časopisu měly na starost Božena Běhounková, bývalá kolportérka „Rudého práva“, Matylda

⁸⁴ Tamtéž s. 51.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ KURAL, s. 152.

⁸⁷ LAŠTOVKA, *Boj pracujících lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 52.

Synková a Libuše Skalická.⁸⁸ Další důležité rozhodnutí bylo okamžité odstranění archivu krajského výboru KSČ z krajského sekretariátu KSČ na Palackého náměstí 21 a redistribuce tiskových zařízení tak, aby nic z majetku strany nepřišlo do rukou nepřátel.⁸⁹ Když tedy 13. února 1939 došlo kvůli podezření z ilegální činnosti k domovní prohlídce bývalých funkcionářů KSČ, příslušníci gestapa odešli se soudruhy, ale bez tiskových materiálů a archiválií. Zároveň bylo vyhlášeno pátrání po Ottu Synkovi, kterému se nepodařilo gestapu ztratit. V září 1939 tak před soudem stanul nejen Otto Synek s manželkou Matyldou, ale i Václav Kolena a ostatní soudruzi, kteří se podíleli na vydávání „Dělníka“. Těchto celkem jedenáct lidí bylo za svou činnost odsouzeno ke dvěma až sedmi měsícům vězení.⁹⁰ Po Otto Synkovi se do čela organizace postupně postavili Josef Tesla a Vladimír Krejzl.⁹¹ Další vlna zatýkání postihla komunistickou organizaci ve dnech 16. a 17. března pod názvem „Gitter“.⁹² Během této akce byli zatčeni bývalí vysocí funkcionáři KSČ na Plzeňsku Josef Hrdlička, Jan Krautwurm, Jan Sýkora a další. Tito zatčení byli většinou vězněni v Ostrově u Karlových Varů a poté redistribuováni do koncentračních táborů Buchenwald, Mathausen, Dachau a Sachsenhausen, odkud se mnoho z nich nevrátilo.⁹³ Zatčena byla i celá vedoucí trojka Synek, Wolf a Heřman, a tak došlo k zprůtrhání kontaktů s pražským ilegálním ústředním výborem.

4.2 Druhé ilegální krajské vedení KSČ

Situace se změnila s příchodem Karla Aksamita na Plzeňsko v červenci 1939. Toho do Plzně vyslala Pražská organizace, aby znovu vybudoval krajskou tajnou organizaci a zajistil spojení s Prahou. V čele tohoto druhého Ilegálního výboru KSČ byl Matěj Bálek z Přeštic.⁹⁴ Karel Aksamit důsledně vyžadoval udržení konspiračních směrnic: *„Každá trojka měla svého vedoucího, který měl styk jen s jedním členem výboru, takže znal pouze jednoho dalšího soudruha. Členové*

⁸⁸ Tamtéž, s. 13.

⁸⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 29.

⁹⁰ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 18.

⁹¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s.31.

⁹² LAŠTOVKA, *Vojtěch, Hrdinové protifašistického odboje*, Plzeň 1986, s. 36.

⁹³ Tamtéž, s. 29.

⁹⁴ Tamtéž, s. 31.

*trojek se navzájem neznali. Odbojoví pracovníci, především funkcionáři strany, nesměli vystupovat v ilegální práci pod svým jménem, ale používali krycích jmen. Schůzek se nesmělo zúčastnit více než tři až pět osob. Bylo zakázáno pořizování jakýchkoliv poznámek o činnosti. Na schůzce se nesměl rozdávat žádný materiál. Každý vedoucí a každá spojka musela měnit místo svého bydliště, i když kolem nich byl zdánlivý klid a bezpečí.*⁹⁵ Aksamit například používal jméno „Malý Emil“ a Bálek používal jméno „Pešek.“

Velký význam měla ilegální komunistická odbojová organizace ve Škodovce. Vedoucím této skupiny, jejímž hlavním cílem bylo „vysvětlování“ událostí ostatním dělníkům, byl Václav Janoušek.⁹⁶ V každém oddělení výroby působila jedna, či více pětěk.⁹⁷ Podobnou organizaci se pod vedením Jaroslava Zoubka podařilo vytvořit i v pivovarech Prazdroj a Gambrinus. Další odbojové skupiny pod dohledem Karla Aksamita vznikaly na Československých státních drahách a v plzeňské papírně, kde odbojovou činnost organizoval předseda závodního výboru Antonín Doleček.⁹⁸ V komunistické historické literatuře se o období do napadení Sovětského svazu píše sice mnoho, ale zároveň vlastně nic. Většina odbojové činnosti spočívala v rozšiřování ilegálních tiskovin a vylepování plakátů, jelikož otevřená odbojová činnost byla proti přání Kominterny. Dá se tedy říci, že odbojová činnost komunistické organizace byla až do června 1941 zaměřena spíše proti benešovskému odboji než proti okupantům.⁹⁹ V časopise „Škodovák“ vyšel dokonce text, který naprosto přesně popisoval cíle komunistů: *„My, dělníci, si uvědomujeme, že jsme povoláni, abychom se postavili do čela celého národa a vedli ho ke svobodě! Kromě nás nemá český národ žádného jiného vůdce. Kromě naší, dělnické cesty ku svobodě není žádné jiné cesty. Je to cesta ke*

⁹⁵ Tamtéž, s. 32.

⁹⁶ Mezi událostmi, které bylo nutno vysvětlovat komunistickou optikou, patřila především Mnichovská dohoda, kterou komunisté chápali jako zradu dělníků buržoazními politiky ze západu. Dalším tématem, kterému se Janouškova skupina věnovala, byla Severní válka mezi SSSR a Finskem. Ta byla vysvětlována tak, že Finsko napadlo Sovětský svaz, který byl tímto agresivním aktem donucen k obranné válce.

⁹⁷ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 50.

⁹⁸ LAŠTOVKA, *Hrdinové protifašistického odboje*, s. 78.

⁹⁹ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 39.

svobodě nejen národní, ale i sociální. Abychom splnili toto své poslání, přísaháme si v den 1. máje 1940:

Budeme upevňovat denně svoji jednotu a vyloučíme ze svého jednotného společenství každého, kdo by tuto jednotu chtěl podryvat a rozbít, především proradné a zaprodané reformistické vůdce!

Učiníme vše, aby odborové organizace sloužily zájmům a potřebám dělnické třídy! Budeme celému národu příkladem jednoty a boje proti okupantům za jejich vypuzení ze země; tento boj povedeme denně, proti všem útokům, za spravedlivé požadavky naše i celého národa!

Budeme národ uvědomovat o tom, že nesmíme čekat spásu od západoevropských velmocí, které nás zradily a které nyní jen zneužívají našeho národního odboje pro své světovládné i protisovětské cíle!

Budeme posilovat sebevědomí všeho lidu, aby věřil především ve vlastní síly a ve vlastní boj, a to po boku Sovětského svazu, jeho vlády a bolševické strany.

Ať žije první socialistický stát světa, Svaz sovětských socialistických republik! Ať žije jednota dělnické třídy a naše slavná komunistická strana...!¹⁰⁰

Jedním z hlavních úkolů Karla Aksamita bylo vytvoření technických aparátů strany, jejichž jedinou prací bylo tištění a distribuce tiskovin. Vedoucími představiteli této buňky byli Marie Škardová, Karel Aksamit, Miloslava Gschwindová, Julius Tauschek, Anastázie Tauschková a Jarmila Šestáková. Tito pracovníci se jednou měsíčně scházeli v bytě Josefa Babela, kde jim Karel Aksamit rozdával úkoly pro následující měsíc. Hlavní roli v celém procesu tisku měla Miloslava Gschwindová, která byla pověřena samotným rozmnožováním tiskovin. Využívala k tomu svůj byt v bloku domů sociální péče, do nichž měla ze své pozice předsedkyně Československého červeného kříže v Plzni přístup.¹⁰¹ Zde rozmnožovala ilegální letáky i „Rudé právo“, které dále předávala do

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 40.

¹⁰¹ Tento blok domů se nacházel na místě dnešního hotelu Marriot. Od konce války sloužil jako městská nemocnice. Rozhodnutí o demolici padlo v osmdesátých letech. Před demolicí historické budovy postavené Hanušem Zápalem, Josefem Farkou a Františkem Benešem nezachránila ani sametová revoluce, a tak byly strženy v roce 1992.

distribuční síť Marii Škardové, která měla za úkol jejich předávání do přepážek, jež byly vybudovány v bytech straníků po celém městě.¹⁰² Škardová také letáky používala k balení masa, které tak nakupující nevědomky šířili po celé Plzni.¹⁰³

Podle Vojtěcha Laštovky: „*Krajská ilegální organizace KSČ byla zdaleka nejsilnější a nejlépe pracující ze všech organizací, účastnících se v té době odbojové činnosti na Plzeňsku.*“¹⁰⁴ Toto tvrzení je sice pravdivé, ale pouze díky nízkým cílům, které tato organizace v daném období měla. Pokud totiž porovnáme nekomunistické organizace a jejich výzvědnou činnost s vylepováním plakátů a tiskem „Rudého práva“, jsou komunistické aktivity značně jednodušší a bezpečnější. I přes tvrzení, že byla organizace nejlépe pracující ze všech, přiznává Vojtěch Laštovka i to, že v jejích řadách došlo k zatýkání z důvodu nedůsledného dodržování konspiračních pravidel a nedostatečného prověřování nových členů. Celá organizace tak byla porušováním zcela základních pravidel částečně dekonspirována. Například někteří řadoví členové znali příslušníky krajského vedení a: „... o činnosti Marie Škardové věděly i její mladé spolupracovnice v řeznické prodejně.“¹⁰⁵ A právě tyto nedostatky byly logickým důsledkem druhé části Laštovkova tvrzení: „Nejsilnější,“ rozuměj největší. Právě obří rozměry celé organizace otvíraly dveře těmto neduhům, kvůli kterým došlo k zatýkání v září 1940. Ve vězení skončili Marie Škardová a další členové technického aparátu. Zároveň bylo zatčeno mnoho komunistů ze Škodovky, pivovarů i ČSD. Do jara 1941 se povedlo gestapu zajistit i Matěje Báalka a další vysoce postavené odbojáře, čímž rozbilo celé druhé ilegální vedení. Škodovák Bohumil Kopřiva navíc podlehl nátlaku gestapa při výslechu a vypovídal o ilegální práci. Při konfrontacích s dalšími podezřelými usvědčoval své dřívější spolupracovníky, i přes to však popravě neunikl.¹⁰⁶ Karel Aksamit dokázal zatýkání uniknout a byl přemístěn na Moravu.¹⁰⁷ Podstatné ale bylo, že ve věznicích a na popravištích neskončili

¹⁰² LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 41.

¹⁰³ BOŠTÍK, Jan, *Jak to bylo s osvobozením Plzně? : protifašistický odboj v Plzni za druhé světové války a květnové povstání Plzeňanů v roce 1945*, Praha 2012, s. 68.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 42.

¹⁰⁵ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 53.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 55.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 43.

zdaleka všichni, a tak na základech druhého ilegálního vedení mohl komunistický odboj pokračovat.

V době od února 1940 do března 1941 působila v Plzni, nezávisle na II. ilegálním krajském vedení KSČ, pětičlenná skupina Radovana Seluckého. Selucký i jeho spolupracovníci byli letci, kteří utekli v roce 1939 do Sovětského svazu, odkud se vrátili po absolvování zpravodajského kursu. Do protektorátu se letci dostali vlakem přes Berezno, Užhorod a Prahu, kde navázali kontakty s Leonidem Mochovem, který pracoval na sovětském generálním konzulátu a byl rezidentem sovětské rozvědky. Podle prvních pokynů vytvořili zpravodajské agentury v Praze, Brně, Plzni, Ostravě a Pardubicích, avšak počátkem podzimu se začali plně věnovat plzeňské Škodovce. Hlavním úkolem bylo získat plány nových německých zbraní.¹⁰⁸ Dne 27. září se tak Selucký přesunul přes Plzeň do Přeštic, kde získal informátora Aloise Psohlavce. Ten mu předával informace o nově vyráběných zbraních, či o budoucích plánech výroby. Dalším informátorem byl bývalý štábní kapitán letectva Bohuslav Janoušek, který Seluckému předával informace o protiletadlové obraně Plzně. Na jaře roku 1941 Selucký přemístil svůj generální štáb přímo do Plzně, aby mohla být jeho zpravodajská síť ještě účinnější. Po celou dobu své činnosti tato skupina předávala důležité informace přímo do Moskvy pomocí vysílačky, jež nakonec byla příčinou zásahu gestapa, neboť právě v době přesunu do Plzně byla stanice odhalena. Gestapo nasadilo na Seluckého konfidenta Jaroslava Bednáře, který jej shodou okolností znal osobně ze studií v československé vojenské pilotní škole v Chebu.¹⁰⁹ Právě díky Bednářovi se podařilo gestapu v březnu 1941 všech pět letců, a následně i mnoho jejich spolupracovníků, zatknout. Celkem bylo odhaleno více než 200 lidí z celé republiky a z nich bylo více než padesát popraveno, včetně Radovana Seluckého, Emanuela Hodla, Jaroslava Jandy a Aloise Psohlavce. Bohuslav Janoušek sice dostal trest smrti, ale před jeho vykonáním byl omilostněn.¹¹⁰

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 56.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 57.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 58.

4.3 Třetí ilegální krajské vedení KSČ

V listopadu 1941 byl na Plzeňsko vyslán jako ústřední instruktor komunistického odbojového hnutí Emil Sirotek. Ten navázal spojení s dosud fungující skupinou okolo Josefa Hrdličky, který byl zatčen již v březnu 1939 a vězněn v Ostrově u Karlových Varů. Z vězení byl ale propuštěn kvůli těžké srdeční chorobě, a tak v době příchodu Emila Sirota znovu fungoval v odbojových strukturách.¹¹¹ Právě Hrdličkova skupina fungovala nepřetržitě od roku 1938 a její odbojovou činností bylo především poslouchání zahraničního rozhlasu a podpora rodin zatčených odbojářů.¹¹² Na základě této skupiny vzniklo nové ilegální krajské vedení KSČ. V čele této organizace byli Josef Hrdlička, Bohuslav Baumruk, Jiří Najman, Antonín Burda, Rudolf Láska a Jan Rajchard.¹¹³ Spojení s ústředním výborem strany zajišťoval Emil Sirotek. Členové krajského výboru dále působili jako instruktoři v obvodních organizacích a okrscích, které se dále členily na desítky, devítky, pětky a trojky. Prvním krokem nového vedení bylo reaktivování odbojových složek ve Škodovce. V každém oddělení tohoto podniku existovala alespoň jedna odbojová skupina. Další silná organizace byla vytvořena v plzeňské papírně, kde Antonín Doleček s Antonínem Pokštem a Václavem Baierem rozmnožovali tiskoviny a Letáky.¹¹⁴ Pod vedením instruktorů obvodní organizace připravovali sabotážní akce. Například v „Malé kovárně“ Škodovky členové Hrdličkovy skupiny vyzkratovali elektrické obvody, čímž vznikl rozsáhlý požár, který na několik dnů zastavil výrobu v některých provozech.¹¹⁵ Novinkou, která pomohla utajení celé organizace, byl nový systém krycích jmen. Místo nich měl každý člen své vlastní číslo, stejně jako každá buňka. Toto číselné schéma ztěžovalo pronikání agentů provokatérů do komunistické sítě.¹¹⁶ Stejně tak Emil Sirotek s Josefem Hrdličkou neúnavně opakovali zásady konspirace: „*Jednou*

¹¹¹ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 30. Poznámka 34.

¹¹² Tamtéž, s. 52.

¹¹³ Tamtéž, s. 53.

¹¹⁴ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 79. Srov. s LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 54.

¹¹⁵ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 55. Srov. s FIŠER, LAŠTOVKA, s. 38.

¹¹⁶ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 38–39.

*z nich byla naprostá mlčenlivost, vycházející ze zásady: kdo nic neví, nic nepoví ani při použití nejsurovějších metod vyšetřování, jimiž gestapo nikdy nešetřilo.*¹¹⁷

Obecné úkoly pro skupiny krajské odbojové organizace byly: „*Narušovat okupantský režim, opatřovat a pečlivě ukrývat zbraně, přerušovat telefonická spojení a elektrická vedení, podporovat rodiny popravených a vězněných soudruhů, rozšiřovat ilegální tiskoviny, - především Rudé právo – pečovat o parašutisty a ruské zajatce, prchající z koncentračních táborů, poskytovat úkryt osobám, stíhaných gestapem, ve zbrojních podnicích zajišťovat patenty, drobné i závažnější vynálezy apod.*“¹¹⁸ Výrobu bomb na ničení mostů a kolejí se zabýval Josef Tomčík. Miny vyráběl Antonín Burda.¹¹⁹ Na praktické užití výbušnin se specializoval Slovák Jurik Štěpán: „... *jemuž je připisován hlavní podíl na vyhození muničního vlaku na trati Klatovy-Plzeň a destrukce železničního kolejiště poblíž Valchy u Litic, již byly zničeny čtyři vagóny.*“¹²⁰ Jiří Najman organizoval výrobu rozbušek v oddělení zapalovačů plzeňské Škodovky. Tyto rozbušky byly dále převáženy diverznímu oddílu Jaroslava Neliby do Brd.¹²¹

I třetí ilegální organizace měla za úkol rozšiřovat „Rudé právo“ a další tiskoviny. Kolportáží byl pověřen František Bělohlávek, který si pro tuto činnost vybudoval vlastní distribuční síť.

Problém pro tuto organizaci nastal 25. března 1943, kdy došlo k zatčení Emila Sirotky.¹²² Ten se bránil pistolí a ani u brutálních výslechů pravděpodobně mnoho nevyzradil, ale i tak se gestapo dostalo na stopu plzeňské organizace. Sirotek byl údajně během výslechů téměř skalpován a musel být přinášěn na nosítkách pro svůj špatný zdravotní stav a byla mu podána pervitinová injekce, která měla oslabit jeho vůli a vyvolat strach.¹²³ Na začátku dubna gestapo provedlo zásah, jehož

¹¹⁷ Tamtéž, s. 39.

¹¹⁸ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 55–56.

¹¹⁹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 37.

¹²⁰ Tamtéž, s. 38. Srov. s LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 80.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² FIŠER, LAŠTOVKA, s. 43.

¹²³ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 83.

cílem bylo zatknout Sirotkova nejbližšího spolupracovníka Antonína Burdu. Burda dokázal uniknout, avšak jeho manželka Barbora, dcera Jindřiška a bratr Václav se zatčení nevyhnuli. Další vlna zatýkání proběhla 13. dubna, kdy byli zajištěni Josef Hrdlička, Karel Láska, Jan Rajchard a další. Při pokusu o zadržení byli zastřeleni Miloslav Šalda a Rudolf Herejt.¹²⁴ Na konci dubna bylo z boje vyraženo téměř celé vedení a v ilegalitě se schovávali Antonín Burda, Josef Tomčík, František Bělohlávek a Arnošt Šmíd. V době tohoto zatýkání měla západočeská organizace okolo 1200 členů.¹²⁵ Za zkázu celého uskupení mohl pravděpodobně Jaroslav Fiala, který se stal konfidentem gestapa po svém zatčení 2. března 1943. Vzhledem k tomu že měl Fiala přístup do nejužšího vedení, mohl přivést gestapo na stopu Emila Sirotky.¹²⁶

Burda se schoval na Karlově v bytě Antonie Hellerové, avšak jeho úkryt při výslechu prozradil Jaroslav Koptík, a tak se Burda musel prostřílet na svobodu. Poté se ukrýval v okolí Plzně u známých a později v bunkru u Kařezu. V říjnu se pokusil o návrat do Plzně a o znovuvybudování odbojové organizace, ale 11. listopadu byl zatčen v bytě manželů Nováčkových, kde se ukrýval. Zatčení byli i Nováčkovi a další odbojáři. Všichni byli nakonec popraveni.¹²⁷ Tomčík uprchl do Sovětského svazu, odkud byl vyslán na Slovensko, kde pokračoval v odbojové činnosti jako organizátor partyzánské skupiny až do listopadu 1943, kdy byl zatčen a o rok později popraven.¹²⁸ Bělohlávek se Šmídem se ukrývali na Zbirožsku u tamní komunistické odbojové organizace. Bělohlávek byl dopaden a zastřelen 14. února 1944 v lese poblíž Lhotky. K Šmídově zatčení došlo 27. října 1943 a ani on se konce války nedožil.¹²⁹ Celkem bylo do konce roku 1943 zatčeno přibližně 800 komunistů z celého Plzeňska.¹³⁰

¹²⁴ FIŠER, LAŠTOVKA, s.43.

¹²⁵ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 89.

¹²⁶ LAŠTOVKA, *Hrdinové protifašistického odboje*, s. 42.

¹²⁷ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 44

¹²⁸ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 83. Srov. s FIŠER, LAŠTOVKA, s. 44. Srov. s LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 68.

¹²⁹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 44.

¹³⁰ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 68.

4.4 Bojové skupiny

Obnova komunistických odbojových organizací počala spojením zbytků organizací operujících v Plasech se zbytky komunistů z Plzně. Původně totiž byla plaská organizace navázána na centrum v Plzni přes kaznějovskou organizaci, která celá podlehla zatýkací akci gestapa v roce 1943. V roce 1944 se jim podařilo navázat spojení s Eduardem Kopáčkem a jeho skupinou železničářů, přes něž se spojili s ilegální organizací Ladislava Pecha, operující ve Škodovce.¹³¹ Tak vedla cesta k ustanovení vedoucí trojky Karel Benda, Ladislav Pech a Antonín Patejdl, která plnila funkci nového ilegálního krajského vedení strany.¹³² Prvním úkolem bylo rozšíření této nové organizace i do dalších míst, a tak se v krátké době podařilo do nově vzniklých „Bojových skupin“ začlenit i polorozpadlé organizace z Nýran, Rokycan, Domažlic, Staňkova a Holoubkova.¹³³ Spojení organizace s Prahou pak zajišťovala Marie Šplíchalová a Václav Šimánek.¹³⁴

Hlavní náplní „Bojových skupin“ byla snaha o znovuzapojení komunistického pohledu na svět do povědomí obyvatelstva. S tímto cílem tak vedení „Bojových skupin“ vydávalo oběžník „Korespondence“.¹³⁵ O rozmnožování oběžníku, jehož obsah byl vytvářen na ilegálních schůzkách vedení, se staraly Zdeňka Jánská a Eliška Picková.¹³⁶ V „Korespondenci“ tak vedení strany vyzývalo členy k aktivnímu přístupu k budování revolučních národních výborů tak, aby v potenciální revoluci posílily vliv komunistických myšlenek. Cílem členů by tak mělo být: „*Strhnout na sebe vedení mas, vést je v kritických okamžicích, usměrňovat je k revoluci a proti fašismu a udržet vedení i potom.*“¹³⁷ V oběžníku byly také často tištěny kapitoly ze spisů Marxe, Engelse, Lenina a Stalina, stejně jako Manifest komunistické strany, Ústava SSSR a podobně.¹³⁸

¹³¹ Tamtéž.

¹³² LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 91.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 115.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 91.

¹³⁷ Tamtéž, s. 92.

¹³⁸ Tamtéž.

S blížícím se koncem války se kladl důraz i na problémy ozbrojeného vystoupení a rozdělení úkolů pro případné povstání.¹³⁹

Mezi další činnosti „Bojových skupin“ patřilo organizování sabotážních akcí ve Škodovce. V Doudlevecké továrně byl vytvořen speciální oddíl, který přerušoval spojení velitelství Luftwaffe s protiletectkými bateriemi, které byly rozmístěné po okraji Plzně, vždy v době náletů tak, aby v řadách německé armády vznikl co největší chaos a obrana města nebyla plně funkční.¹⁴⁰ Dalším velkým počinem „Bojových skupin“ bylo zorganizování stávků v dole Krimich II v Tlučné dne 15. května 1944. Toho dne totiž vedení dolu přikázalo mimořádnou nedělní směnu všech horníků, aby se podařilo zvýšit produkci uhlí. Josef Veselý, Václav Budek a Václav Čermák vyvolali v jedné z chodeb dolu zával uhlí a zároveň se snažili přemluvit své kolegy, aby odmítli pracovat. Výsledkem celé akce tak bylo dvoudenní přerušení těžby a ztráta pěti vagónů uhlí. Stávků se celkem zúčastnilo 14 horníků, které za sabotáž následně zatkl gestapo.¹⁴¹

Na konci března 1945 byl na Plzeňsko vyslán parašutistický oddíl kapitána Jevgenije Antonoviče Olesinského s názvem „Smrt fašismu“, jehož cílem bylo přerušení provozu na tratích mezi Prahou, Plzní a Českými Budějovicemi. Kvůli zatčení politického komisaře výsadku Wenzela Baumgartela, který měl zajistit přesun oddílu do Plzně, v okolí Radnic, musel oddíl „Smrt fašismu“ přesunout svou činnost do Příbrami, kde během květnového povstání sehrál významnou roli.¹⁴² Celkem bylo do odboje v rámci „Bojových skupin“ zapojeno asi 400 ilegálních pracovníků, organizovaných celkem ve dvaceti skupinách po celých západních Čechách.¹⁴³

¹³⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 115.

¹⁴⁰ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 92.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 92–93.

¹⁴² LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 118.

¹⁴³ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu Plzeňska proti fašistickým okupantům*, s. 91.

5 Nekomunistický odboj od roku 1941

5.1 ÚVOD

Součástí organizace „V boj“ byl i medik Václav Rusý, který se odbojové činnosti začal věnovat ihned po uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939. Při zatýkání Moulisovy skupiny v květnu 1940 se mu podařilo zmást příslušníky gestapa, kteří jej přišli zatknout. Náhodou je totiž potkal na chodbě, když hledali správný byt. Rusý dokázal pohotově zareagovat a poslal členy komanda o patro výš, zatímco se schoval v bytě svého strýce. Odtud v přestrojení uprchl z domu za zvuku hádky bratra Jindřicha se zasahujícími policisty.¹⁴⁴ Po uklidnění na jaře roku 1941 začal budovat novou organizaci v rámci ÚVODu.¹⁴⁵ Tato nová odbojová skupina se zabývala především zpravodajskou činností, kterou organizovali zejména Bedřich Škroud (strýc Rusého) a vrchní oficiál Českomoravských drah František Dobrovolný.¹⁴⁶ Z prostředí dráhy informace dodávali i další železničáři, ze Škodovky pak Václav Honomichl, konstruktér Václav Sedláček a další.¹⁴⁷ Na podzim 1941 byla vytvořena také sabotážní skupina pod vedením Václava Havránka, která se scházela každou středu před Měšťanským pivovarem a zaměřovala se především na menší sabotáže. Na plzeňském nádraží její členové poškodili brzdy vlaku a poblíž Karlova přestříhnuli polní telefonní vedení.¹⁴⁸ V prosinci 1941 Rusý z bezpečnostních důvodů přesunul svou činnost do Prahy, kde se seznámil s Vítězslavem Dvořákem-Adlerem, jenž používal konspirační jméno Čeněk. Ten se později stal další výraznou postavou odboje na Plzeňsku, kam se přesunul kvůli pronásledování gestapem, z důvodu činnosti v redakci časopisu „V boj“, v únoru 1942.¹⁴⁹ Přibližně od této chvíle se tak celá skupina začala nazývat podle dvou vůdců: „Vašek-Čeněk“. Tato organizace napojená skrz osoby Rusého a Dvořáka přímo na vedení ÚVODu

¹⁴⁴ LAŠTOVKA, Vojtěch, *Protinacistický zápas Ústředního vedení odboje domácího v jihozápadních Čechách (1940–1942)*, Plzeň 1998, s. 235.

¹⁴⁵ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu plzeňska*, s. 72.

¹⁴⁶ LAŠTOVKA, *Protinacistický zápas Ústředního vedení odboje*, s. 236.

¹⁴⁷ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 92.

¹⁴⁸ LAŠTOVKA, *Protinacistický zápas Ústředního vedení odboje*, s. 237.

¹⁴⁹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 92.

organizovala celou řadu různých odbojových činností. V Sedlci u Starého Plzně se nacházela ilegální vysílačka, kterou vybudoval František Pilný.¹⁵⁰ Tato stanice byla určena jako náhrada za zabavenou vysílačku desantu STEEL pro velitele výsadku Silver A Alfréda Bartoše.¹⁵¹ Pokusné vysílání proběhlo 29. června 1942 na chatě v Sedlci a následně byla radiostanice přepravena do hlavního města, kde byla ukryta v úschovně zavazadel na nádraží Praha Smíchov.¹⁵²

Skrývání hledaných členů ÚVODu zajišťovali profesor František Šimera, primář interního oddělení plzeňské městské nemocnice, a jeho asistent MUDr. Vilém Hlinka. Ti zřídili jedno lůžko v samostatném pokoji vyhrazené pro odbojové pracovníky. Tito „pacienti“ byli nejprve přijati na rentgenu, kde mohli nerušeně předat veškeré dokumenty, vzkazy či pokyny, a poté byli bezpečně uschováni v pokoji. Jejich spojením s venkovním světem se stal dr. Hlinka. Oba lékaře získal pro spolupráci sám Václav Rusý, který byl u primáře Šimery léčen v létě 1941 kvůli komplikacím způsobeným hemofilií.¹⁵³ Od léta 1941 do června 1942 se tak na tomto speciálním pokoji „léčili“ člen zemského vedení Obrany národa Tomáš Berka, vedoucí Jinonického akcízu ukrývající vysílačku SPARTA I Karel Prokop,¹⁵⁴ Vítězslav Dvořák. Bývalý člen rady hlavního města Prahy Václav Linhart, jenž úzce spolupracoval s Jinonickou skupinou obsluhující Spartu II, která také chvíli vysílala přímo z jeho bytu.¹⁵⁵ Pacienty byli i telegrafista Sparty Otto Linhart, příslušník desantu STEEL Oldřich Dvořák a více než dvě desítky dalších odbojářů.¹⁵⁶ Tyto osoby byly z pokoje propouštěny poté, co jim další členové skupiny obstarali nové doklady a ubytování.¹⁵⁷ Další činností lékařů okolo

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 95.

¹⁵¹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 45.

¹⁵² LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 95.

¹⁵³ Tamtéž, s. 93.

¹⁵⁴ ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, Praha 2003, s. 20.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 168.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ LAŠTOVKA, *Boj pracujícího lidu*, s. 73.

prof. Šimery byla sabotáž výroby pomocí vydávání pracovních neschopenek i v neindikovaných případech.¹⁵⁸

Falešné doklady, stejně jako potravinové lístky, obstarávali starosta Radobyčic Karel Baxa a Marie Dubská.¹⁵⁹ Další způsob zajištění bezpečného krytí byl přes představeného přihlašovacího úřadu Jaroslava Koukolíka, který mohl díky svému zaměstnání na policejním ředitelství v Plzni vystavovat falešné policejní přihlášky pobytu a občanské legitimace pro hledané osoby. Zároveň mohl likvidací nechtěných dokumentů svést gestapo z jejich stopy. Koukolík později dokonce předal nevyplněné formuláře a kopii razítka přihlašovacího úřadu odbojářům.¹⁶⁰ S takto dokonalým krytím se příslušníkům odboje snadno dařilo unikat gestapu. Koukolík se také snažil varovat hledané osoby, jejichž doklady si gestapo žádalo.¹⁶¹ Jaroslav Koukolík byl zatčen 10. srpna 1942 a odsouzen k smrti spolu s Karlem Baxou, Františkem Rackem a starostou Újezda u Plzně Vojtěchem Rojíkem. Všichni byli popraveni v Plötzensee 25. června 1943.¹⁶² Další možností úkrytu odbojářů bylo využívání bytů a chat v Plzni a okolí. Parašutista Oldřich Dvořák byl například po svém seskoku ukryt u četníka Josefa Ježka ve Starém Plzenci. Po čtrnácti dnech byl i s falešným křestním listem na jméno Miroslav Novotný, který opatřil Václav Honomichl u faráře Josefa Jílka z Katovic u Strakonice, vyslán do terénu s bezpečným krytím.¹⁶³ Po atentátu na Heydricha byl z bezpečnostních důvodů ukryt přímo v cele na policejním ředitelství v Plzni, pod ochranou policistů Václava Krále a Jana Bejbla.¹⁶⁴

Organizace “Vašek-Čeněk” také úzce spolupracovala s parašutisty. Když byly v noci z 28. na 29. prosince 1941 vysazeny desanty Anthropoid a Silver A, oba

¹⁵⁸ MELICHAR, Karel, *Je postavou z kamene tesanou*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje: sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 21.

¹⁵⁹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 45.

¹⁶⁰ HERAJT, s. 134.

¹⁶¹ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 94.

¹⁶² HERAJT, s. 134.

¹⁶³ LAŠTOVKA, s. *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 95.

¹⁶⁴ HERAJT, s. 133.

členové Anthropoidu Jan Kubiš a Jozef Gabčík se chybou navigace ocitli místo Ejpovic na Rokycansku v Nehvizdech u Prahy.¹⁶⁵ Ukryli tedy výstroj v osamělé boudě Antonína Sedláčka, kde také strávili první noc.¹⁶⁶ Ráno se Kubiš vypravil na místní faru, kde se zeptal, ve které lokaci se nachází, protože se vrací z nucené práce v Říši a zabloudil cestou zpět.¹⁶⁷ Římskokatolický farář František Samek mu upřesnil pozici a pomohl parašutistům s vlakovým přesunem do Rokycan.¹⁶⁸ Tam je převzal Václav Stehlík, který zajistil Gabčíkovi ošetření zraněné nohy u MUDr. Zdenko Čápa, který mu nasadil sádrový obvaz, jímž zajistil vymknutý kotník.¹⁶⁹ Z Rokycan pak oba muži pokračovali do Plzně na jednu ze záchytných adres, které jim byly dány v Londýně. Tak se parašutisté pomocí hesla „Adina zdraví Plzeň – 8. březen je dobrý“ seznámili s vrchním kriminálním inspektorem české policie v Plzni Václavem Králem a jeho rodinou, kde si Gabčík mohl několik dní léčit zraněnou nohu, zatímco Kubiš pokračoval do Prahy získávat další kontakty. Falešné dokumenty pro Anthropoid obstaral Karel Baxa.¹⁷⁰ Václav Král je také seznámil s policejním inspektorem ve výslužbě Janem Bejblem, který jim zprostředkoval spojení do Prahy k Václavu Růtovi.¹⁷¹

Tato pomoc však nebyla zdaleka jediným kontaktem skupiny „Vašek-Čeněk“ s parašutisty. Plzeň hrála velkou roli v plánech londýnské vlády a domácího odboje především kvůli Škodovce. A právě plzeňský strojírenský podnik, který byl druhým největším závodem nacistické říše po Kruppových závodech, se stal terčem operace Canonbury, jejíž plán vypracoval velitel výsadkářů v protektorátu Alfréd Bartoš ve spolupráci s československým II. odborem exilového ministerstva obrany, Royal Air Force a Special Operations Executive. Přípravou na místě a samotným provedením byl pověřen Adolf Opálka, velitel desantu Out

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 131.

¹⁶⁶ ČVANČARA, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, s. 50.

¹⁶⁷ ČVANČARA, *ANTHROPOID Příběh československých vlastenců*, s. 178.

¹⁶⁸ ČVANČARA, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, s. 51.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ ČVANČARA, *ANTHROPOID příběh českých vlastenců*, s. 179.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 180.

Distance, jehož primárním cílem bylo právě provedení náletu na Škodovku. Ve vybavení Out Distance se nacházel speciální naváděcí maják Rebecca, který se ale při seskoku ztratil, proto muselo být navádění provedeno pomocí signálních ohňů okolo Škodovky tak, aby se piloti bombardérů mohli snadno orientovat a s co největší přesností Škodovku zasáhnout.¹⁷² Dalším cílem této akce bylo ukázat obyvatelům protektorátu, že Spojenci jsou schopni efektivně zasáhnout i ve velké vzdálenosti od Britských ostrovů. Dne 17. dubna se tak do Plzně přesunuli členové výsadku Anthropoid: Jan Kubiš a Jozef Gabčík.¹⁷³ Do konce měsíce dorazila i skupina Out Distance: Adolf Opálka, Ivan Kolařík a Karel Čurda, a také člen desantu SILVER A Josef Valčík.¹⁷⁴ Na celé akci spolupracoval také Vlastimil „Aťa“ Moravec, který po celou dobu působení Anthropoidu patřil k jejich nejvýznamnějším pomocníkům, za což po jejich dopadení zaplatil životem i s celou rodinou. Právě Moravec pomáhal s dopravou do Plzně a následnou komunikací. Parašutisté se rozdělili do rodin plzeňských členů ÚVODu. Jak přesně byli rozděleni a kdo u koho bydlel se nám pravděpodobně již nikdy nepodaří zjistit, protože tato dobře utajovaná tajemství zmizela spolu s přímými účastníky celé akce. Pravděpodobně však za dobu svého pobytu v Plzni každý parašutista vystřídal několik bytů.

Několik výsadkářů přebývalo v bytě rodiny Václava Krále v ulici Pod Záhorskem 22/1. Kubiš, Opálka, Valčík a Čurda bydleli v bytě Kučerových v Resslově ulici 202/4. Někteří parašutisté bydleli i v bytě Jana Bejbla na adrese Čechova 2260/34. Jeden účastník operace Canonbury byl ubytován u ovdovělé švadleny Aloisie Hrdličkové v bytě na Klatovské třídě 1600/78.¹⁷⁵ Ta kvůli utajení poslala svého syna Jiřího bydlet k sousedům Smolovým tak, aby nepřišel s výsadkářem do styku a nebyl v ohrožení, pokud by se situace provalila. Oficiálně Jiří Hrdlička obýval kuchyň Smolových, aby měla jeho nemocná matka klid na

¹⁷² Tamtéž, s. 198.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ *Akce Canonbury : nálet na plzeňskou Škodovku : Pod Záhorskem - Resslerova - Klatovská - Čechova - Goldscheiderova - Škodovy závody - Nade Mží*, Praha 2018, nestránkováno.

¹⁷⁵ Tamtéž.

léčení.¹⁷⁶ Po zhroucení Karla Čurdy byli 17. června zatčeni Václav Král, jeho manželka Pavla a dcera Helena, Vojtěch Kučera s manželkou Marií a dcerou Věrou, Aloisie a Jiří Hrdličkovi, Jan Bejbl s rodinou a další spolupracovníci. Všichni tito obyvatelé Plzně byli za svou pomoc výsadkářům popraveni.¹⁷⁷ Při výsleších se jim však podařilo neprozradit více spolupracovníků, a tak se díky jejich statečnosti konce války dočkala Marie Žilanová i rodina Smolových.¹⁷⁸

V den celé akce, 25. dubna, Alfréd Bartoš odvolal Jozefa Gabčíka s Vlastimilem Moravcem zpět do Prahy. Pravděpodobný důvod pro toto rozhodnutí byl ten, aby v případě komplikací nebyl ohrožen cíl operace Anthropoid, tedy atentát na Reinharda Heydricha. V noci z 25. na 26. dubna 1942, kolem 01:30 hodiny Kubiš s Valčíkem zapálili stoh slámy v blízkosti tehdejší Goldscheiderovy cihelny, která ležela na spodním okraji Škodovky. V tu samou chvíli Adolf Opálka s Karlem Čurdou podpálili stodolu v dnešní ulici Nade Mží. Přesně mezi těmito dvěma body se nacházel cílový závod strojírenského podniku.¹⁷⁹ Se zapalováním ohňů pomáhaly i Věra Kučerová a zaměstnankyně jejich rodičů Marie Žilanová.¹⁸⁰ O chvíli později britská letadla svrhla bomby. Výsledek útoku však ani zdaleka nesplnil očekávání. Z šesti bombardérů nad Plzeň doletělo pět a signální ohně přes mraky zahlédla pouze jedna posádka. Žádná bomba tak nezasáhla Škodovku, ani seřadovací nádraží, které bylo náhradním cílem.¹⁸¹ Pouze jeden projektil trefil baterii děl u řeky Mže. Zbytek výbušnin skončil na okolních loukách, či v zahradnických sklenících pod Lochotínem.¹⁸² Exiloví zástupci chtěli celou akci opakovat, avšak Alfréd Bartoš se na ní odmítl se svými muži podílet, protože se bál narušení jejich odbojové činnosti. V noci ze 4.

¹⁷⁶ HERAJT, s. 305.

¹⁷⁷ *Akce Canonbury : nálet na plzeňskou Škodovku : Pod Záhorskem - Resslerova - Klatovská - Čechova - Goldscheiderova - Škodovy závody - Nade Mží*, Praha 2018, nestránkováno.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ Tamtéž. Srovnej s ČVANČARA, *ANTHROPOID Příběh českých vlastenců*, s. 198.

¹⁸⁰ ČVANČARA, *ANTHROPOID Příběh českých vlastenců*, s. 199.

¹⁸¹ *Akce Canonbury : nálet na plzeňskou Škodovku : Pod Záhorskem - Resslerova - Klatovská - Čechova - Goldscheiderova - Škodovy závody - Nade Mží*, Praha 2018, nestránkováno.

¹⁸² ČVANČARA, *ANTHROPOID Příběh českých vlastenců*, s. 198. Srov. s LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 111. Zde autor uvádí že jedna bomba zasáhla cíl, zbytek výbušnin dopadl na seřadovací nádraží v Koterově.

na 5. května tak britská letadla provedla druhý nálet, tentokrát bez pozemní podpory. Ani tento útok však cíl nenašel.¹⁸³

Po atentátu na Heydricha se parašutisté ukrývali v pravoslavném kostele v Resslově ulici. Protože úkryt nepovažovali za zcela bezpečný, plánovali přesun ven z Prahy. Jedna ze zvažovaných možností počítala s pomocí plzeňské organizace, která by zajistila jejich přesun v sudech z plzeňského pivovaru. Tato možnost zajišťovala minimální riziko náhodné kontroly při převozu.¹⁸⁴ Bohužel přesun parašutistů se před zradou Karla Čurdy zajistit nepodařilo, a tak byli parašutisté odhaleni a v následném boji přemoženi. Metoda přepravy v sudech ale byla využita v případě Františka Peltána, který byl tímto způsobem převezen z Plzně do Prahy.¹⁸⁵

Konec organizace „Vašek-Čeněk“ přišel v den převozu vysílačky ze Sedlce do Prahy. Vítězslav Dvořák byl totiž 30. června zatčen v Praze před Národním divadlem. Po třech dnech se do Prahy vydal také Rusý, aby zjistil jeho osud, avšak při svém návratu do Plzně téhož dne večer byl i on, před zraky Oldřicha Dvořáka a Jana Albla, zatčen.¹⁸⁶ K jeho zatčení došlo tak náhle, že nestačil použít zbraň ani jed.¹⁸⁷ Ihned po této události Dvořák opustil Plzeň. Albl varoval bratry Linhartovy a Ota Linhart bezpečně utekl. Václav Linhart situaci podcenil a vrátil se do svého bytu, kam si pro něj 4. července přišli příslušníci gestapa. Linhart při zatýkání stihl rozkousnout ampuli s kyanidem, na otravu zemřel přímo na služebně gestapa.¹⁸⁸ Při výsleších gestapa došlo k prozrazení odbojové činnosti z úst Václava Rusého, který nevydržel brutální výslechové metody gestapa a jmenoval některé společníky. Pro gestapo tak nebylo problémem postupné zatčení celé organizace

¹⁸³ *Akce Canonbury : nálet na plzeňskou Škodovku : Pod Záhorskem - Resslerova - Klatovská - Čechova - Goldscheiderova - Škodovy závody - Nade Mží*, Praha 2018, nestránkováno.

¹⁸⁴ ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, s. 132.

¹⁸⁵ ČVANČARA, *ANTHROPOID příběh československých vlastenců*, s. 288.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 96.

¹⁸⁷ ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, s. 166.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 168.

Vašek-Čeněk. Zároveň také prozradil plánovanou schůzku s Rudolfem Marešem a Františkem Peltánem, kteří tak byli při pečlivě připraveném zátahu překvapeni 11. července. Peltán na místě podlehl střelným zraněním a postřelený Mareš, který nestihl rozkousnout ampulku s jedem, padl do rukou gestapa.¹⁸⁹ Dne 5. srpna proběhla k hromadná zatýkácká akce, ve které došlo k zajištění 85 členů skupiny. Šest z nich při zatýkání spáchalo sebevraždu.¹⁹⁰ Lékaři Šimera a Hlinka byli popraveni 8. září 1943 v Berlíně Plötzensee.¹⁹¹ Václav Rusý a Vítězslav Dvořák byli popraveni 20. října 1944.¹⁹² Společně s nimi byl popraven i Rudolf Mareš, který celou dobu koordinoval činnost skupiny z Prahy.¹⁹³ Marešova manželka Ludmila válku přežila díky falešným dokladům na jméno Anna Sobotová, které získali členové organizace “Vašek-Čeněk”.¹⁹⁴ V pankrácké sekýrárně tak s hlavními vůdci zemřela i celá organizace.¹⁹⁵

5.2 Ostatní

V únoru 1941 vznikla v Plzni odbojová organizace okolo ředitele plzeňského muzea prof. PhDr. Jindřicha Čadíka a policejního ředitele Josefa Mainera. Od roku 1943 celá skupina úzce spolupracovala s představiteli Přípravného revolučního národního výboru na plánech pro převzetí moci. Z Plzně tak do pražského centra docházely nejen informace zpravodajského charakteru, ale i návrhy na poválečná opatření v rozličných oblastech. Například plány v oblasti státního hospodářství připravovali Antonín Nádeník a ředitel státního pozemkového úřadu Václav Henzlík. Sféra školství a zdravotnictví příslušela Janu Porodovi a charitativní péči se zabýval Josef Chudáček.¹⁹⁶ Mezi důležité informátory patřil člen správní a revizní rady Měšťanského pivovaru Josef Erlebach, který měl díky svému původu trvalé vízum do Německa, odkud mohl přivážet důležité zprávy. Dále pak vrchní

¹⁸⁹ ČVANČARA, *ANTHROPOID příběh československých vlastenců*, s. 288.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 166.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 97.

¹⁹³ ČVANČARA, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, s. 15.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 167.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 166.

¹⁹⁶ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 99.

tajemník poštovního úřadu Josef Aschenbrenner a ředitel výzkumného ústavu Škodovky Jaroslav Kočárek. Josef Mainer okolo sebe vytvořil skupinu policistů, jejímž cílem bylo matení příslušníků gestapa při vyšetřování.¹⁹⁷ Organizace Čadík – Mainer však byla zničena zásahem gestapa v polovině roku 1944, kdy došlo k zatčení většiny jejích členů. Jaroslav Kočárek se otrávil v terezínské Malé pevnosti a ostatní byli vězněni až do konce války.¹⁹⁸

Dne 14. března 1939 se v plzeňské restauraci u Salzmannů sešli vedoucí plzeňského Svazu československých záložníků Josef Břečka, František Pech, Jan Bruna, Eduard Kotora a předseda Jaroslav Weidmann. Na této schůzce Weidmann a jeho kolegové znovu složili přísahu československého vojáka a rozhodli se vytvořit organizaci, která bude stát proti nacistickým silám. Činnost skupiny byla provázána s činností Obrany národa a finance plzeňské skupině předával přímo generál Alois Eliáš. Do roku 1942 Weidmannova skupina organizovala přechody hranic pro stíhané osoby a sabotáže. Podplukovník Antonín Bělohlávek denně poslouchal zahraniční rozhlas a získané informace zapisoval do novin, které vydával ve třiceti výtiscích pro potřeby celé organizace.¹⁹⁹

Organizace vyvíjela rozmanitou sabotážní činnost. Členové plzeňské skupiny vyráběli samočinné hořlavé náplně, jež následně pašovali do vagonů se slámou a senem, které byly určeny pro frontu. Tyto vagony se díky hořlavým náplním vznaly až po dopravení k frontové linii. Tím vznikala velká škoda německé branné moci, která tak ztrácela čas transportem nepoužitelného materiálu. Na Kralovicku se pod vedením faráře Vinše začala vytvářet partyzánská jednotka, jež kladla pasti pod kola aut v tamních sepeřinách tak, aby po probodnutí pneumatik auto najelo na připravenou olejovou plochu a následně

¹⁹⁷ HERAJT, s. 75.

¹⁹⁸ LAŠTOVKA, *Plzeň v boji proti fašismu*, s. 99.

¹⁹⁹ Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, Archiv města Plzně (dále jen AMP), fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina (č. 10).

spadlo ze srázu. Současně přerušovali komunikaci mezi nacistickou správou a připravovali se na případný státní převrat.²⁰⁰

V roce 1942 se do styku s organizací dostal bývalý kapitán československé armády František Zikmund, jehož chování vzbuzovalo ve vedení skupiny pochybnosti o jeho úmyslech. Kvůli obavám z vyzrazení nařídil dokonce podplukovník Weidmann Zikmundovu fyzickou likvidaci, kterou ovšem členové skupiny nestihli provést, protože Zikmunda v průběhu května zajalo gestapo. Při výsleších Zikmund prozradil některé členy skupiny včetně Weidmanna samotného, a tak následovala vlna zatýkání. Ještě v průběhu května tak byla zajištěna většina důstojníků. Všichni, včetně Zikmunda, byli popraveni v pískovém lomu u Vejprnic.²⁰¹ Weidmann, na kterého byl vydán zatykač, se však stihl ukrýt v Kralovicích u Plzně u faráře Vinše. Když gestapo zjistilo, že Weidmanna nedokáže dopadnout, zatklo v listopadu 1942 jeho manželku a dceru. Tato informace měla na Weidmanna zásadní vliv a jeho otcovské a manželské city zvítězily nad těmi vojenskými. Rozhodl se sám vydat gestapu v naději, že pak bude propuštěna jeho rodina. K tomu ale nedošlo a celá Weidmannova rodina stanula společně před stanným soudem v Praze a následně byla odsouzena k smrti.²⁰²

Ve Škodovce na rozkaz Weidmanna vznikla v červenci 1939 samostatná skupina pod vedením Jindřicha Pavlíka.²⁰³ Cílem této jednotky byla příprava na případné povstání proti německé správě. K tomuto účelu její členové shromažďovali zbraně, které ukrývali v bývalé stoce v Prešovské ulici, kde zbraně přečkaly až do konce války.²⁰⁴ Pavlíkova skupina byla kompletně zatčena mezi 13.

²⁰⁰ Skupina vnitřní fronty – pplk. Weidmann, Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, AMP, fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina (č. 10)

²⁰¹ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 46.

²⁰² Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, AmP, fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina.

²⁰³ ČERVINKA, Jan, *Organizace a činnost skupiny pplk. Weidmann – Pavlík v západočeském odboji*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou : Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague : K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 40.

²⁰⁴ FIŠER, LAŠTOVKA, s. 46.

květnem a 5. červencem 1943 v souvislosti s podvrženým dopisem gestapa, za který bylo pět členů skupiny popraveno a zbytek byl odsouzen do vězení na 60 let. I přes to se některým pracovníkům podařilo vrátit z vězení včas a zapojit se do činnosti revolučního národního výboru.²⁰⁵

Po zatčení plukovníka Weidmanna se do čela doubravecké organizace postavil Eduard Kotor, který okamžitě začal organizovat pomoc pro rodiny odsouzených odbojářů a hledání nových pracovníků. Styky s novými členy navazoval v lesích kolem Plzně, kam jezdil pod záminkou houbaření. Jiří Hodl a Škabrada se vplížili do papírny, kde zapálili sklad celulózy. Při požáru byl těžce popálen zaměstnanec továrny a konfident gestapa Ing. Nečaj, který zraněním následně podlehl. Vyšetřovatelům se nepovedlo najít viníka. V souvislosti s dalšími sabotážemi se začalo gestapo zajímat o činnost Eduarda Kotory, který byl několik hodin vyslýchán gestapem kvůli svému členství ve Svazu přátel SSSR a členství v Solidaritě. Na jeho odbojovou činnost však vyšetřovatelé nepřišli.²⁰⁶

Eduard Kotor vytvořil pro spojení s partyzánskou skupinou učitele Vaníčka krátkovlnnou vysílačku, o které se dozvěděli i příslušníci gestapa. Při výsleších lidí, kteří byli zatčeni za poslouchání zahraničního rozhlasu se gestapu podařilo spojit získané informace, a tím zjistit, že učitel Vaníček, jehož jméno gestapo neznalo, radil lidem, jak sestrojít zařízení k poslouchání zahraničního rozhlasu. Jediná informace, která vedla k možnému identifikování Vaníčka byla ta, že se při nákupu v hokynářském krámku odkazoval na svého přítele Kotoru, a tak byl i on opět pozván k výslechu. Kotor však svou činnost opět nepřiznal a neprozradil nikoho ze zúčastněných. Dne 14. listopadu 1944 byl Kotor znovu předveden na gestapo. Tentokrát však již jako obviněný. Při zatýkání mu gestapo prohledalo obchod i byt a následně byl vězněn na Gestapu v cele číslo sedm. Při

²⁰⁵ ČERVINKA, s. 43.

²⁰⁶ Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, AMP, fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina.

výsleších opět nikoho neprozradil, a tak po třech týdnech došlo k jeho opětovnému propuštění.²⁰⁷

S příchodem nového roku se činnost skupiny změnila. Nyní veškeré dění směřovalo k vytváření revolučních národních výborů, a tak se Kotorova doubravecká skupina spojila s několika dalšími plzeňskými organizacemi a následně zasáhla výraznou měrou do povstání 5. května 1945.²⁰⁸

5.3 Druhá lehká pěší divize

Na jaře roku 1941 se sešel poštovní tajemník Jindřich Krejčík s Josefem Mattasem, poštovním adjunktem telegrafního stavebního úřadu v Plzni. Na této schůzce Krejčík navrhl vytvořit středisko odporu proti nacismu s cílem sabotovat a celkově zničit všechno, co by mohlo být říši a okupantům k prospěchu. Krejčík si byl pravděpodobně vědom, že členové telegrafního stavebního úřadu vyvíjeli činnost již od roku 1940, a tak nebylo překvapením, že se oba muži dohodli na spolupráci. Aby však toto spojení mohlo mít i reálné výsledky, museli přizvat i další spolehlivé lidi, jejichž výběr byl založen především na dobré osobní známosti s již prověřenými členy. Těmto jednotlivcům pak byly přiřazovány úkoly přesně podle jejich schopností a služebních možností. Takto vznikaly partyzánské skupinky, které byly v případě potřeby připraveny vyvíjet účinnou destruktivní a sabotážní činnost. Dále pak vojenský odbor, ve kterém se shromažďovali důstojníci armády v záloze, nebo policejní odbor, který organizoval policejní jednotky. Hlavní cíl těchto odborů byl ten, aby v případě nutnosti byli vždy připraveni ti, do jejichž gesce zásah spadal.²⁰⁹

²⁰⁷ Skupina vnitřní fronty – pplk. Veidman., Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, AMP, fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina (č. 10)

²⁰⁸ Vznik a činnost západočeské skupiny podzemního odboje pplk. Weidmanna v Plzni, AMP, fond Jana Kozlera, karton 2265, složka Weidmannova skupina.

²⁰⁹ J. Mattas Organizace podzemního hnutí v Plzni, na Plzeňsku a v celé oblasti býv. pěší divize, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 2.

Na jaře roku 1942 měla skupina Jindřicha Krejčíka několik pěších rot a organizace se stále rozrůstala. Navíc do kolektivu přibyl další schopný organizátor, poštovní tajemník poštovního úřadu Plzeň 3, Miroslav Ferra. Ferra byl navíc členem pražské organizace Kapitán NEMO,²¹⁰ na kterou jeho prostřednictvím navázali, takže jim byly svěřovány úkoly i prostřednictvím Prahy, a ne pouze poslechem londýnského rozhlasu. Tyto instrukce většinou předávali Jaroslav Kreitl s Josefem Plánkem, kteří jezdili na trase Praha – Plzeň.

Situace celé organizace se značně zkomplikovala v srpnu 1942, kdy byl Ferra donucen k úniku do ilegality. Členové organizace mu však poskytli úkryt u Josefa Ženíška v Černicích u Plzně, kde ho všemožně podporovali a navštěvovali. Od začátku roku 1943 se celá organizace připravovala na plánovanou vzdušnou invazi, která měla být naplánována na léto 1943. Úkolem plzeňské Druhé lehké pěší divize bylo sehnat výzbroj a výstroj pro pěší armádu. V dubnu 1943 se do ilegality musel schovat i Jindřich Krejčík, který byl za pomoci vozidel telegrafního stavebního úřadu v Plzni převezen do bezpečí poté, co jen těsně unikl zatčení. Dne 21. dubna totiž dva členové gestapa přišli přímo do budovy hlavní pošty v Plzni, kde se ptali po vedoucím řediteli. Zřízenec je dovedl do místnosti, která sousedila s kanceláří ředitele a při zavírání dveří naznačil Krejčíkovi, že se jedná o gestapo tím, že ohrnul klopou kabátu. Krejčík situaci pochopil, vpustil členy gestapa do své kanceláře a sám opustil budovu, zatímco na něj v kanceláři čekali.²¹¹ V té době ale došlo k zatčení Plánka a Kreitla, takže bylo narušeno spojení s Prahou. Proto Druhá lehká pěší divize začala spolupracovat se skupinou Jindřicha Čadíka a Josefa Mainera, přes kterou mohla dále probíhat komunikace do Prahy a zpět.²¹²

²¹⁰ HLADÍK, Jiří, *Odbojová skupina pošt. A telegr. Zaměstnanců- 2. LD*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou : Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague : K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 45.

²¹¹ Činnost skupiny Krejčík, Mattas, Ferra, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 7. Pozor Mattas chybně uvádí, že k pokusu o zatčení Krejčíka došlo v březnu 1943.

²¹² J. Mattas Organizace podzemního hnutí v Plzni, na Plzeňsku a v celé oblasti býv. pěší divize, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 2.

V červenci 1943 měla celá Druhá lehká pěší divize mezi deseti a patnácti tisíci muži, kteří byli připraveni se postavit po bok vojáků plánované vzdušné invaze, která ale nikdy neproběhla. Proto zůstalo u činnosti zpravodajské a sabotážní, která byla jak samostatná, tak i ve spojení s dalšími odbojovými skupinami. 2. LPD ukončila činnost v červnu 1944, kdy byla část vedení zatčena gestapem. Někteří skončili v koncentračních táborech, další byli popraveni a mnoho zemřelo během věznění. Zbytky této organizace se poté zapojily do boje na konci války, při osvobození Plzně.²¹³

Podle plukovníka Vlčka ale byla 2. LPD na plánovanou invazi připravena velmi dobře. Plán počítal s tím, že generální štáb vznikne v Rokycanech, protože v Plzni byl očekáván velmi tuhý odpor, který by byl překonán až za několik dní. V čele tohoto generálního štábu měli být dosavadní vojenští důstojníci, kteří organizovali 2. LPD po vojenské stránce, tedy především velitel této divize plukovník Václav Kučera a jeho zástupci major Švec a plukovník Vlček. Připravena byla divisi nemocnice, sanitní služba, zásobovací úsek, zbrojní služba, zpravodajská služba a v dopravním oddělení bylo registrováno na 1200 aut a motocyklů připravených k použití. Po obsazení Plzně měl vejít v platnost jeden z předem vypracovaných plánů. První počítal s obsazováním Sudet, druhý připravoval útok na Prahu a třetí zpracovával obranu proti útoku ze západu. Byl také vypracován plán na shození zbraní a výstroje na sedm předem určených míst v západních Čechách: dvě místa u Plzně, Rokycany, Beroun, Nepomuk, Domažlice a Klatovy. Tyto informace byly předány do Londýna, odkud v odpověď přišel příslib svržení i lehkých tanků a děl. Informace o celém plánu na vzdušné zásobování se však dostaly i k plzeňskému gestapu, které v červnu 1944 zajistilo mnohé vedoucí představitele 2. LPD.²¹⁴

Mezi činnosti 2. LPD patřily umělé poruchy v dálkovém kabelu a na dálnopisech, za něž byli zodpovědní členové telegrafního stavebního úřadu.

²¹³J. Mattas Organizace podzemního hnutí v Plzni, na Plzeňsku a v celé oblasti býv. pěší divize, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 2.

²¹⁴ II. Lehká divize v Plzni, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 6.

Pravděpodobně mohlo být vytvořeno až 6 poruch denně. Při následných opravách a zkouškách byla doba údržby uměle protahována až na čtyři dny, i když by oprava za normálních podmínek trvala přibližně půl hodiny. Poruchy se technicky prováděly buď přepětím v rozvodech nebo mechanickým přetrháváním drátů. Od roku 1945 bylo vytvořeno samostatné partyzánské středisko pod heslem “Pepíček”. Vedoucím tohoto partyzánského oddílu byl Josef Mattas a ve výbavě nechyběly ani výbušniny pro diverzní akce většího rozměru typu destrukce železničních mostů, či samotných tratí. Takováto akce však nebyla nikdy provedena kvůli strachu z následné reakce okupačních orgánů. Nikdo totiž nechtěl další Lidice a Ležáky. Celá partyzánská jednotka se tak řídila Pokyny k vedení partyzánského boje vydanými v lednu 1945 Josefem Mattasem.²¹⁵

Činnost celé 2.LPD ale začala již v roce 1939. Od 15. března rozhazovali členové organizace kovové trojhrany pod kola německých vojenských automobilů, čímž byl zpomalen postup německé armády. Od roku 1941 docházelo pravidelně k sabotážím telekomunikačních spojů. Dále pak organizace soustavně pracovala na zajišťování pohonných hmot pro případnou revoluci. Zajímavou skutečností je, že v poválečném vnímání odbojových událostí, byla do roku 1948 2. LPD označována za hlavní organizaci západočeského odboje a do její činnosti byly zahrnuty i akce lidí, kteří byli organizováni v jiných skupinách. Například Josef Tomčík se Štěpánem Jurikem, pozdější členové komunistického odboje, organizovali v roce 1939 Letákovou akci, během které spolu se spolupracovníky kolportovali a rozšiřovali ilegální „Rudé Právo” a časopis „V Boj”. Spolupráci s dalšími odbojovými skupinami dokládá i opakované přemísťování Vítězslava Dvořáka, vůdce skupiny „Vašek-Čeněk”, v rámci akcí 2. LPD. Takto je zaznamenáno převezení Čenka Dvořáka spolu s tajnou vysílací stanicí z nádraží v Plzni na Petrohrad dne 7. května 1942. Další převozy byly uskutečněny 11.

²¹⁵ Partyzánské skupiny pod vedením mjr. “Pepíček”, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, Dokument 5. Viz příloha č. 3.

května 1942 z Černic k hlavnímu nádraží v Plzni a 9. června opět z Černic do Plzně.²¹⁶

Určitě jednou z nejzajímavějších jednotek celé 2. Lehké pěší divise byla úderná rota Jestřáb. Jejimi veliteli byli Jiří Mäntl a Václav Kuttan, členy byli především příslušníci skautské organizace z Plzně, střediska Jožky Knappa, který sám byl členem 2. LPD, za což byl zatčen a v roce 1944 a popraven v Malé pevnosti Terezín. První akce Jestřába proběhla na konci listopadu 1942 na letišti v Plzni na Borech. Během průzkumu letiště, který prováděli Jiří Mäntl s Aloisem Chmelíkem, došlo k odhalení německým důstojníkem, který přijel na kole směrem od Litic. Chmelík jej v sebeobraně zastřelil, čímž zalarmoval strážného z hangáru, jehož musel zastřelit Mäntl. Tato událost se příslušným orgánům nepovedla vyšetřit a prozatímní vyšetřování bylo ukončeno vysvětlením, že se oba strážní zastřelili navzájem v hádce o děvče. Dne 15. listopadu 1942 provedli Jiří Mäntl s Aloisem Chmelíkem průzkum muničního vlaku na vedlejší koleji zastávky Plzeň-Doudlevec. Cílem akce bylo připravit půdu pro destrukci vlečky do Škodových závodů v Doudlevcích. Při návratu z akce byli zastiženi hlídkou dvou Schutzpolicistů, kteří po mladých skautech začali střílet. Výsledkem přestřelky byla smrt obou policistů a prostřelení břišního svalu Aloise Chmelíka. Oba muži dokázali z celé situace uniknout, a ještě si odnesli pistole obou zastřelených. Po Plzni se rozšířila fáma, že oba policisty ze žárlivosti zabil pekař Kalina, který byl zatčen spolu s dělníky ze své pekárny. Členové Jestřába proto zaslali čtyři anonymní dopisy, v nichž dokazovali nevinu vězňených i tím, že se u nich nenalezl žádný důkazní materiál. I přes tyto dopisy však někteří ze zatčených zemřeli v koncentračním táboře Osvětim.²¹⁷ Mäntl s Chmelíkem měli na svědomí ještě dva

²¹⁶ Hlášení ilegální činnosti 2. Lehké divise 2. Odboje na českém západě, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 6.

²¹⁷ KUTTAN, Václav, *Stalo se v Plzni jedné noci*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje : sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 25–26.

životy německých policistů. Jednoho utopili ve Mži nad Kalikovským mlýnem a dalšího shodili z železniční lávky do Radbuzy.²¹⁸

V průběhu let 1942 a 1943 podnikala rota Jestřáb akce na letišti, kde její členové poškozovali navigační přístroje na letounech, ale i letouny samé, takže nejméně dva z nich havarovaly. Během těchto operací se také podařilo zajistit několik pušek. Při jedné z těchto akcí v lednu 1944 byli účastníci překvapeni a Chmelík musel na místě nechat zimník a boty. Tyto předměty poté byly vystaveny ve výkladní skříni firmy Moravia v Plzni na náměstí k identifikaci. V květnu 1943 se členové Jestřába několikrát vloupali do puškařských závodů, kde ukořistili několik pušek a mnoho nábojů. Zbraně se snažili získávat všemi možnými způsoby. V dubnu 1944 například Milan Štrér v přeplněném tramvajovém voze vytáhl příslušníkovi armády pistoli s náboji z pouzdra. Po květnovém náletu na Plzeň se jim podařilo ukořistit poškozený těžký kulomet. Ten pak i s dalšími zbraněmi používali k výcviku ve střelbě v opuštěném lomu. Tato výcviková střelba však prozradila úkryt, a tak kulomet zazdili do zdi domku Václava Brabce na Letné. Tam byl nalezen po zatýkání členů Jestřába v roce 1944. Podobně po celý rok 1943 rota Jestřáb pořádala pochodová a bojová cvičení i pro ostatní jednotky 2. LPD.²¹⁹

Chmelík s Mäntlem však byli dopadeni a usvědčeni z účasti na první akci tím, že u nich doma vyšetřovatelé našli ukořistěné pistole policistů z Doudleveckého nádraží. Oba muži tak byli popraveni 15. září 1944 v pankrácké sekýrárně. Spolu s nimi byli usmrceny i Mäntlova matka Amalie a Chmelíkova manželka Anna s odůvodněním, že o činu věděly, ale neudaly ho.²²⁰

Po svém úniku do ilegality se Krejčík schovával spolu s Burešem u Vladimíra Šaška v Plzni na Karlovarské třídě číslo 47 v upraveném skladišti, kde je oba manželé Šaškovi živil. Z bezpečnostních důvodů však museli často měnit

²¹⁸ II. Lehká divize v Plzni, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k 2008, dokument 6.

²¹⁹ II. Lehká divize v Plzni, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k 2008, dokument 6.

²²⁰ II. Lehká divize v Plzni, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k 2008, dokument 6.

místo pobytu. Miroslav Ferra se ukrýval v Nekmíři u Josefa Čermáka. V prosinci 1944 se povedlo Josefu Mattasovi, Miloši Ešnerovi a Františku Maršíkovi uprchnout z Malé pevnosti Terezína. Mattasovi se podařilo dostat až do Dolan u Plzně, kde jej našla jeho příbuzná zcela vysíleného. V úkrytu v Dolanech se Mattas dočkal konce války a zároveň se opět zapojil do činnosti 2. LPD.²²¹ Od začátku roku 1945 se začali členové organizace připravovat na konec války a ozbrojené povstání. Manželé Šaškovi připravovali náramenní pásy pro Národní Výbor a československou brannou moc. Na začátku dubna došlo navázání kontaktu s komunistickou skupinou pod vedením Václava a Rudolfa Hrbkových. Pro spolupráci byli získáni také komisař Ladislav Mixa a další příslušníci policie. Dne 14. dubna tak byl v bytě Vladimíra Šaška ustanoven Národní výbor²²² a později došlo k navázání komunikace se skupinou “Kolo na Střele”. Vše tak směřovalo ke květnovým událostem a revoluci v Plzni.²²³

²²¹ MATTAS, Josef, *Vzpomínka bývalého vězně Malé pevnosti Terezín*. In: Paměti Odbojářů, Plzeň 2005, s. 35–38.

²²² V pozdějších zdrojích se vždy uvádí Revoluční národní výbor, ale v tomto archivním dokumentu, který vznikl těsně po válce, o něm členové mluví jako o Národním výboru.

²²³ II. Lehká divise-štáb, AMP, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 8.

6 Osvobození Plzně

Spolu se vznikem Revolučního národního výboru v dubnu 1945 došlo také k rozdělení funkcí. Předsedou RNV se stal Jindřich Krejčík a funkce místopředsedů zastávali činovník Sokola Josef Duchek, Škodováci František Filip a Eduard Kotora a masér městských lázní Václav Hrbek. Jednatelům RNV byl zvolen zástupce komunistů Jaromír Hrbek.²²⁴ Na poslední ilegální schůzce plzeňského RNV, která proběhla 4. května, byl vypracován a schválen bojový plán ozbrojeného povstání v Plzni. Každá ze skupin dostala svůj vlastní úkol. Například členové RNV a 2. LPD měli za úkol obsadit radnici a zatknout vrchního starostu Waltera Sturma a zástupce Karla Wilda. Protektorátní policisté měli obsadit všechny strážnice a důležité ulice a křižovatky. Komunistické Bojové skupiny byly pověřeny obsazením vlakového nádraží a důležitých železničních uzlů. Veškeré operace byly plánovány nejdříve na datum 7. května.²²⁵ Pravděpodobně proto, že v plánu bylo shoení zbraní sovětskými letadly poblíž Plzně v noci na 7. květen.²²⁶

Již 5. května se však ukázalo, že ani kvalitně vypracované plány občas nehrají roli. Především pak pokud se ke slovu dostanou lidé, kteří dané plány neznají. Již v ranních hodinách tohoto dne začali obyvatelé Plzně živelně likvidovat nacistické cedule a na věži katedrály sv. Bartoloměje se objevil československý, sovětský, anglický a americký prapor. Na to lidé na náměstí reagovali spontánním zpěvem státní hymny. Poté se v oknech domů na náměstí začaly objevovat československé vlajky.²²⁷ K tomu všemu pravděpodobně došlo kvůli výzvám zahraničního rozhlasu k otevřenému boji proti nacistické okupaci ve spolupráci se stále se rozšiřující základnou RNV, v níž některé zkrácené informace pronikly mezi širší členstvo a tam byly dále šířeny. Celkově tak mnoho lidí vědělo o plánech na postup ozbrojené revoluce, ale málo z nich vědělo

²²⁴ BOŠTÍK, s. 45.

²²⁵ Tamtéž, s. 10.

²²⁶ FIGURA, Juraj, KOVÁŘÍK, Karel, ŠŮMA, Vladimír, *Před 20 lety: 1945–1965*, Plzeň 1965, s. 38.

²²⁷ BOŠTÍK, s. 46.

plánované datum. Tato situace vyeskalovala právě ráno 5. května, kdy do Plzně pronikly informace o událostech z Prahy, kde již 4. května odpoledne docházelo ke strhávání nacistických cedulí.²²⁸

Krátce po desáté hodině došlo k obsazení radnice a zajetí Waltera Sturma a Karla Wilda. Zároveň bylo oběma mužům sděleno, že vládu nad Plzní přebírá Revoluční národní výbor a jeho členové, kteří se v blízké době dostaví na radnici. Členové RNV však teprve v této době na mimořádné poradě rozhodli, že se skutečně postaví do čela tohoto povstání a dají mu tak pevný řád. Dostavili se tak na radnici a složili slib věrnosti nové Československé republice.²²⁹ Zatím se jednomu z oddílů povstalců podařilo zajistit poničený vysílač „Na obcizně“,²³⁰ z nějž byl ve 12.35 hodin vysílán proslov představitelů RNV: *„Občané českoslovenští! U vědomí historické chvíle, kterou právě prožíváme, zdravím Vás srdečně a tisknu všem v duchu ruku. Jménem národního výboru přejímáme do správy město Plzeň. Žádáme Vás, abyste zachovali naprostý klid, důstojnost, hodnou tohoto okamžiku, abyste zůstali ve svých příbytcích a čekali na další informace národního výboru.“*²³¹ Rozhlas byl i nadále využíván k rychlému informování civilních občanů a předávání rozkazů ozbrojeným skupinám.

Během obsazování radnice však došlo k prvním střetům armády s povstanci a okupačními silami. Na Klatovské třídě pochodující dav rozehnal německý oddíl za použití zbraní. Podobně zasáhli příslušníci Wehrmachtu i na náměstí, kde došlo k několika zraněním.²³² Tyto události zaznamenal i oddíl obsazující radnici, a tak jeho členové začali spontánně vyjednávat se starosty o stažení německých vojsk z ulic a poklidném předání města. K tomuto účelu použili připravenou lež o třech českých plucích připravených v okolí Plzně k zásahu, stejně jako o brzy očekávaném příchodu spojeneckých vojsk. Sturm tomuto nátlaku podlehl a spojil

²²⁸ FIGURA, s. 38.

²²⁹ BOŠTÍK, s. 47.

²³⁰ Vysílač se nacházel na soutoku Mže a Radbuzy.

²³¹ BOŠTÍK, s. 47.

²³² FIGURA, s. 39.

se s německým velitelstvím s tímto požadavkem. Zda však bylo stažení německých vojáků z náměstí právě zásluhou Waltera Sturma není zcela jasné.²³³

Okolo desáté hodiny také došlo k povstání ve Škodovce a převzetí moci nad celým podnikem. Přítomní dělníci za asistence závodních požárníků odzbrojili německou závodní stráž a zajistili německé osazenstvo závodů, které pak předali policii. Zajištěné zbraně byly využity k vytvoření strážních oddílů.²³⁴ Podobně převzali moc i železničáři nad nádražím a velitelstvím německých transportů, stejně jako pošťáci nad poštou. Tím se v rukou českého lidu ocitla strategicky důležitá místa. V odpoledních hodinách komunisté obsadili „Hnědý dům“ a vytvořili v něm centrum strany.²³⁵ Ze Škodovky také vyjely na pomoc povstání tři tanky se škodováckými posádkami. Jeden tank však nebyl zcela dokončen, a tak vyjel do ulic bez ochranné kopule, což stálo život Josefa Holuba, Rudolfa Rejthara a Josefa Vonáška, kteří podlehli palbě z oken německé obchodní akademie v Nerudově ulici.²³⁶ Poštovní zaměstnanci vypožili všechny telefonní i dálkopisné linky z Plzně a tím přerušili německou komunikaci.²³⁷

Zásadním problémem však zůstávala přítomnost početné německé posádky, jejíž stavy se pohybovaly mezi sedmi a deseti tisíci muži. Dalším problémem byly německé jednotky prchající na západ ve snaze padnout do amerického zajetí. Povstalci sice měli zbraně, ale jejich výzbroj se zdaleka nemohla rovnat vybavení německých vojáků a už vůbec ne jejich výcviku. Proto bylo nyní nejdůležitější otázkou vyjednávání s okupačními silami. Okolo čtvrté hodiny odpolední tak na německé velitelství dorazila delegace RNV vedená Jaromírem Hrbkem, Karlem

²³³ Tamtéž, s. 40.

²³⁴ FIGURA, s. 41. Srov. s HEJMA, Miloslav, *Odbojová skupina NRV Lidice – Ležáky, její účast v odboji a při osvobození města Plzně*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou : Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague : K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 56. V Doudlevecké továrně podle Hejmy došlo k revoluci již kolem deváté hodiny.

²³⁵ FIGURA, s. 42.

²³⁶ BOŠTÍK, s. 49.

²³⁷ HLADÍK, Jiří, *Odbojová skupina pošt. A telegr. Zaměstnanců- 2. LD*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou : Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague : K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 48.

Křepinským a Vladimírem Šaškem. Požadavky okupantů však byly pro delegaci nepřijatelné, protože mezi nimi bylo i neomezené zásobování německých jednotek a požadavek na německou stráž všech významných objektů. Nejnepřijatelnějším požadavkem z pohledu povstalců však bylo navrácení veškerého ukořistěného majetku německé armády a závazek k nenapadání jejích členů. Pokud by delegace tyto podmínky přijala, přišla by tak o téměř všechny zbraně a dosavadní zisky. Aby tak vyjednávači posílili svoji pozici, argumentovali vymyšlenými jednotkami povstalců o síle 20 tisíc mužů a o spojení s generálem Eisenhowerem, jehož jednotky měli co nevidět dorazit. Kvůli již přerušným komunikačním kanálům nebylo v silách okupantů si informace ověřit, a tak členové RNV jednání stále protahovali, aby získali více času. Hlavním argumentem RNV bylo to, že pokud by bylo nutné bojovat, pro povstalce to nebude problém, avšak vzhledem k informacím o zhroucení německé armády apelovali na šetření co nejvíce životů na obou stranách. Výsledkem celého dvouhodinového jednání bylo to, že o podmínkách musí rozhodnout celý Revoluční národní výbor, a tak delegace odjela zpět na radnici, kde členové RNV formulovali své podmínky.²³⁸

Podmínky RNV byly odeslány generálu Georgu von Majewskému okolo půlnoci, po několika urgencích z jeho strany. Podmínky zněly: „*1. Německé civilní obyvatelstvo se může soustředit v některých budovách – nikoli však na periférii, nýbrž v centru města. Trváme na tom, aby německé obyvatelstvo sdílelo za této situace s českým obyvatelstvem osud města i v posledních chvílích války.* [Tento bod členové RNV zařadili pravděpodobně jako preventivní obranu proti plošnému bombardování Plzně].

2. Německé vojsko necht' je staženo do kasáren. Tam nebude napadáno, před kasárny bude postavena stráž složená paritně též z našich ozbrojených sil. [V původních podmínkách nebylo určeno, kde bude německé vojsko shromážděno, což by mohlo vést k bezpečnému obsazení celého města.]

²³⁸ BOŠTÍK, s. 52–53. Srov. s FIGURA, s. 45–46.

3. Zásobování německého vojska z vojenských skladů, které jsme obsadili, bude upraveno po sdělení požadované denní kvóty. Sklady zůstanou pod našimi strážemi.

4. Vojenské objekty budou střeženy paritními strážemi ozbrojených sil.

5. Budou předloženy vzájemně listiny zajatců

6. Telefonní ústředna bude zapojovat toliko hovory německého velitelství s národním výborem.“²³⁹ Jedinou podmínkou, která zůstala z původního německého návrhu byla půlhodinová výpovědní lhůta.²⁴⁰ Cílem RNV však pravděpodobně nebylo přijetí těchto podmínek německou správou, ale spíše prodloužení klidového stavu na co nejdelší dobu, ideálně až do příjezdu americké armády, čímž by bylo zamezeno dalším ztrátám na životech.

Ve večerních hodinách také RNV vyslal ústy generála Jana Klouda rychlé spojky k americké armádě s cílem zajištění komunikace a zjištění plánovaného příjezdu armády do Plzně. Okolo jedenácté hodiny se tak z Klatov telefonicky ozval štábní kapitán Šlehofer s informací, že americké jednotky dorazí následujícího dne okolo deváté hodiny.²⁴¹ Později Šlehofer předal ještě jednu informaci: „Americký velitel vyzval telefonicky německé velitelství v Plzni ke kapitulaci. Německé velitelství odpovědělo, že špatně slyší a žádalo, aby přijel americký parlamentář do Plzně. Americký velitel zavěsil sluchátko a řekl, že o dalším postupu rozhodne zítra ráno po hlášení českého velitele o bezpečnosti silnice Plzeň-Klatovy a žádá, aby dal ráno projeti spolehlivým motocyklistům silnici Plzeň-Klatovy, kteří by po dojetí do Klatov se hlásili u národního výboru na radnici a oznámili výsledek.“²⁴²

V ranních hodinách dne 6. května začaly do Plzně přijíždět první americké jednotky. V 8.15 dorazili na Náměstí Republiky příslušníci 16. pancéřové divize. V brzké době pak dorazily i další jednotky spolu s velitelem 2. pěší divize

²³⁹ FIGURA, s. 46.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 47.

²⁴¹ BOŠTÍK, s. 54.

²⁴² FIGURA, s. 50.

generálem Robertsonem. Američanům se podařilo bez odporu zajmout přibližně tři tisíce německých vojáků. Celé dopoledne však provázela střelba zfanatizovaných nacistů z věže katedrály sv. Bartoloměje a podobných těžko dobytelných míst jako kostela u Redemptoristů, kostela svaté Anny, hotelu Slovan, a dalších²⁴³ Kapitulační listinu podepsal generál von Majewski plukovníku Perkinsovi a krátce na to spáchal sebevraždu.²⁴⁴ Do večerních hodin se americké armádě podařilo zajmout i zbytek německých vojáků včetně příslušníků SS, gestapa a vězeňské stráže, kteří se ukryvali v nálety poškozené budově „Gestapo“ na Anglickém nábřeží.²⁴⁵ Šestý květen je tak právem označován za den, kdy byla válka na území města Plzně ukončena. Během povstání bylo zastřeleno celkem 32 občanů města Plzně, na které bychom měli vzpomínat, aby jejich oběť pro svobodu nebyla zbytečná.²⁴⁶

²⁴³ BOŠTÍK, s. 16.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 23.

7 Závěr

Ještě před příchodem okupace a vznikem Protektorátu Čechy a Morava se diametrálně změnila nálada obyvatel Plzně i její politická mapa. Moc ve městě postupně převzali obyvatelé německé národnosti zcela loajální k Německé říši. Původní politické strany byly nahrazeny Stranou národní jednoty a Národní stranou práce. Obyvatelstvo české národnosti se však s novou situací zcela nesmířilo a začaly vznikat spontánní akce proti novým pořádkům. Obyvatelé strhávali nacistické vyhlášky a rozšiřovali protinacistické letáky. Zároveň se ale začaly projevovat první rozpory v rámci celého protinacistického hnutí. Komunisté totiž vinu za Mnichovskou dohodu zcela svalovali na Edvarda Beneše, jeho okolí a západní spojence, a zcela inklinovali k orientaci na Sovětský svaz. Ostatní odbojáři ale vyhlíželi s nadějí k londýnské exilové vládě. Za této situace tak začaly vznikat první odbojové organizace. I přes rozpory ve světonázoru řadoví členové obou politických směrů často spolupracovali na společných akcích.

Postupně se však pro všechny skupiny odboje počala činnost komplikovat. Nacistické orgány začaly pátrat po strůjcích odporu, a tak všechny organizace musely začít důrazněji dodržovat konspirační pravidla. Tím se však zhoršila možnost vzájemné spolupráce, takže odbojová činnost v Plzni byla sice poměrně rozsáhlá, ale zároveň byla velmi roztříštěná, přestože že někteří pracovníci působili i v několika organizacích najednou. V období do roku 1941 byla činnost plzeňských skupin velmi těsně provázána s velkými organizacemi sídlícími v Praze. V rámci organizace Obrana národa v Plzni působily skupinky odbojářů, které se specializovaly především na zpravodajskou činnost ve Škodovce. Zároveň lidé z prostředí Západočeského aeroklubu organizovali přechod hranic pro československé letce. Pod záštitou Ústředního vedení odboje domácího v Plzni působily skupina „V boj“, zajišťující kolportáž stejnojmenného časopisu, a skupina Josefa Moulise, jež vyvíjela významnou zpravodajskou činnost na dráze. Petiční výbor věrní zůstaneme v Plzni zastupoval Fridolín Macháček a jeho skupina, která kromě zpravodajské činnosti ve Škodovce a na dráze také mapovala

intenzitu protinacistického odboje. Cílem této kapitoly bylo zjistit v jaké závislosti byly plzeňské organizace na pražských. Souhrnně se dá říci, že činnost plzeňských skupin nebyla přímo závislá na jejich mateřských organizacích v hlavním městě, ale bez možnosti Prahy předávat informace do zahraničí, by jejich činnost zdaleka nebyla tak významná.

Od roku 1941 v Plzni působila organizace „Vašek-Čeněk“, která měla velmi propracovaný systém ukrývání hledaných osob. Tato organizace působící v rámci ÚVOD měla ve svém jádru široké spektrum osob, které mohly nabídnout úkryt, nebo obstarání nových dokladů. Na interním oddělení plzeňské městské nemocnice vyhradili primář František Šimera a Vilém Hlinka pokoj právě pro potřeby pronásledovaných odbojářů. Informace o pronásledovaných osobách přinášeli zaměstnanci policejního ředitelství v Plzni. Organizace „Vašek-Čeněk“ opakovaně spolupracovala s parašutisty, kterým pomáhala při útěku před gestapem i s organizováním odbojové činnosti. V Plzni v rámci této kooperace proběhla operace Canonbury, jejímž cílem bylo provedení náletu na Škodovku. Další velmi důležitou organizací pro plzeňský odboj byla Druhá lehká pěší divize, která pod vedením Jindřicha Krejčíka vyvíjela rozsáhlou zpravodajskou a sabotážní činnost. Jednou ze skupin Druhé lehké pěší divize byl diverzní oddíl Jestřáb, který opakovaně ničil vybavení letiště na Borech a podnikal i další sabotážní a loupežné výpravy. Během těchto akcí členové Jestřába zabili šest příslušníků okupačních jednotek.

Komunistický odboj byl v Plzni orientován především na Škodovy závody a šíření propagandy k obyvatelům města a okolí. Hlavní činností tak bylo vydávání ilegálních časopisů, které obsahovaly právě komunistický výklad nedávné historie a předávaly myšlenky moskevských exulantů. Celá organizace byla opakovaně zničena gestapem a následně znovuobnovena. Celkem se tak ve vedení komunistického odboje v Plzni vystřídala tři ilegální krajská vedení KSČ. Poslední velká rána postihla komunistický odboj v dubnu 1943, kdy došlo k rozbití třetího ilegálního vedení a zatčení velkého množství spolupracovníků. Z tohoto zásahu se

komunisté až do konce války zcela nezotavili a činnost jejich organizace byla jen marginální. I přes to však komunisté hráli důležitou roli při osvobození města Plzně v květnu 1945 a je důležité jejich zásluhy nevynechávat, ale nepřeceňovat tak, jako literatura vycházející v období před Sametovou revolucí.

8 Seznam použitých pramenů a literatury

8.1 Archivní zdroje

Archiv města Plzně, Fond: sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939-1945.

Archiv města Plzně, Fond Jana Kozlera.

8.2 Literatura

Akce Canonbury: nálet na plzeňskou Škodovku : Pod Záhorskem - Ressler - Klatovská - Čechova - Goldscheiderova - Škodovy závody - Nade Mží, Praha 2018.

BOŠTÍK, Jan, *Jak to bylo s osvobozením Plzně? : protifašistický odboj v Plzni za druhé světové války a květnové povstání Plzeňanů v roce 1945*, Praha 2012.

BURIAN, Michal, KNÍŽEK, Aleš, RAJLICH, Jiří, STEHLÍK, Eduard, *Atentát Operace ANTHROPOID 1941–1942*, Praha 2007.

FIGURA, Juraj, KOVÁŘÍK, Karel, ŠŮMA, Vladimír, *Před 20 lety: 1945–1965*, Plzeň 1965.

FIŠER, Jaroslav, LAŠTOVKA, Vojtěch, *Nikdo nebude zapomenut*, Plzeň 1985.

ČVANČARA, Jaroslav, *ANTHROPOID Příběh československých vlastenců*, Praha 2016.

ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: 1939–1941: československý odboj a nacistická okupační moc*, Praha 2002.

ČVANČARA, Jaroslav, *Někomu život, někomu smrt: československý odboj a nacistická okupační moc: 1941–1943*, Praha 2003.

HERAJT, Tomáš, *Historie Policie v letech 1918-1945 Policejní ředitelství v Plzni*, Plzeň 2010.

KAJER, Jiří, *Památníček ze slavné chodské pouti „hu svatýho Vavřenečka“ na Veselé hoře u Domažlic*, Praha 1945.

KURAL, Václav, *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940–1943*, Praha 1997.

LAŠTOVKA, Vojtěch, *Boj pracujícího lidu plzeňska proti fašistickým okupantům*, Plzeň 1959.

- LAŠTOVKA, Vojtěch, *Hrdinové protifašistického odboje*, Plzeň 1986.
- LAŠTOVKA, Vojtěch, *Plzeň v boji proti fašismu, Stručné dějiny odboje Plzeňanů proti fašistickým okupantům 1938–1945*, Plzeň 1975.
- LAŠTOVKA, Vojtěch, *Protinacistický zápas Ústředního vedení odboje domácího v jihozápadních Čechách (1940–1942)*, Plzeň 1998.
- MOULIS, Miloslav, *Druhý rozsudek vykonán: Zpráva o mém otci*, Praha 2009.
- MOULIS, *Mládež proti okupantům*, Praha 1966.
- VITÍK, Ladislav, *Letectví a město Plzeň. 3. část, 1939–1945*, Plzeň 2002.

8.3 Sborníky

- ČAPEK, Jiří, *Jak se tiskla ilegální Pravda a Škodovák*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje: sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 5.
- ČERVINKA, Jan, *Organizace a činnost skupiny pplk. Weidmann – Pavlík v západočeském odboji*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 39–44.
- HEJMA, Miloslav, *Odbojová skupina NRV Lidice – Ležáky, její účast v odboji a při osvobozování města Plzně*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 56.
- HLADÍK, Jiří, *Odbojová skupina pošt. A telegr. Zaměstnanců- 2. LD*. In: Národní odboj a politické, kulturní a vojenské aspekty osvobození Plzně a západních Čech americkou armádou: Sborník Západočeské univerzity v Plzni a USIS Prague: K 700. výročí založení Plzně a 50. výročí jejího osvobození, Plzeň 1996, s. 45–51.
- KUTTAN, Václav, *Stalo se v Plzni jedné noci*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje: sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 25-26.

MELICHAR, Karel, *Je postavou z kamene tesanou*. In: Čest tomu kdo se brání: několik pohledů do nedávné minulosti Západočeského kraje: sborník k odhalení památníku obětem fašismu v Plzni, Plzeň 1967, s. 20–21.

MATTAS, Josef, *Vzpomínka bývalého vězně Malé pevnosti Terezín*. In: Paměti Odbojářů, Plzeň 2005, s. 35–38.

9 Resumé

The mood of the inhabitants of Pilsen and its political map changed before the arrival of the occupation and the establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The power of the city was gradually taken over by the people of German nationality completely loyal to the Nazi Germany. However, the population of Czech nationality has not completely reconciled with the new situation and spontaneous actions against new orders started to happen. The inhabitants tore down Nazi announcements and spread anti-Nazi leaflets. At the same time, the first contradictions within the entire anti-Nazi movement began to manifest. The Communists completely blamed Edvard Beneš, his surroundings and the Western Allies for the Munich Agreement, and tended to focus on the Soviet Union. But the other resistance fighters were looking for hope in London exile government. The first resistance organizations began to emerge in this situation. In spite of the contradictions in the worldview, regular members of both political directions often collaborated on joint events.

The activity however gradually began to complicate for all groups of resistance. The Nazi authorities began to search for the creators of the resistance, and so all organizations were forced to start to follow the conspiracy rules more vigorously. This worsened the possibility of mutual cooperation, so the resistance activity in Pilsen was quite extensive, but at the same time it was very fragmented, although some of the workers worked in several organizations at once. The activities of the Pilsen groups were closely linked with the large organizations based in Prague in the period until 1941. Groups of resistance fighters were active within the organization Defense of Nation in Pilsen, which specialized mainly in intelligence activities in Škoda. At the same time, people from the West Bohemian Aeroclub organized a border crossing for Czechoslovak pilots. The group “V boj”, which ensured the colportage of the magazine of the same name, and group of Josef Moulis, which developed significant intelligence on the railway, worked under the auspices of the Central leadership of home resistance in Pilsen. Fridolín Macháček and his group represented “Petiční výbor věrni

zůstaneme” in Pilsen, which, in addition to intelligence activities in Škoda and on the railway, also mapped the intensity of the anti-Nazi resistance.

Since 1941, the organization “Vašek-Čeněk”, which had a very sophisticated system of hiding wanted persons has worked in Pilsen. This organization, which operated within “Ústřední vedení odboje domácího” had at its core a wide range of people who could offer shelter or obtain new documents. At the internal department of the Pilsen City Hospital, the head physician František Šimera and Vilém Hlinka reserved a room just for the needs of the persecuted resistance fighters. Informations about persecuted persons were brought in by the employees of the police headquarters in Pilsen. The organization “Vašek-Čeněk” repeatedly helped the paratroopers to escape the Gestapo and organized resistance activities. Within this cooperation, the operation Cannonburry took place in Pilsen. Its aim was to carry out an air raid on Škoda. Another very important organization for the Pilsen resistance was the “Druhá lehká tajná divize”, which developed extensive intelligence and sabotage activities, under the leadership of Jindřich Krejčík. One of the groups of the “Druhá lehká tajná divize” was a diversion squad “Jestřáb”, which repeatedly destroyed the equipment of the airport in Bory and made other sabotages and robberies. During these events, the members of the “Jestřáb” squad killed six members of the occupation forces.

The Communist resistance was primarily focused on the Škoda Works in Pilsen and the spread of propaganda to the inhabitants of the city and its surroundings. The main activity was the publishing of illegal magazines, which contained the communist interpretation of recent history and passed on the ideas of Moscow exile members. The entire organization was repeatedly destroyed by the Gestapo and subsequently restored. In total, three illegal groups of regional leaders of the Communist Party of Czechoslovakia replaced the leadership of the communist resistance in Pilsen. The last big blow hit the Communist resistance in April 1943, when the third illegal leadership was broken, and a large number of co-workers were arrested. The Communists did not fully recover from this

intervention until the end of the war, and the activity of their organization was only marginal. In spite of this, the Communists still played an important role in the liberation of the city of Pilsen in May 1945.

10 Přílohy

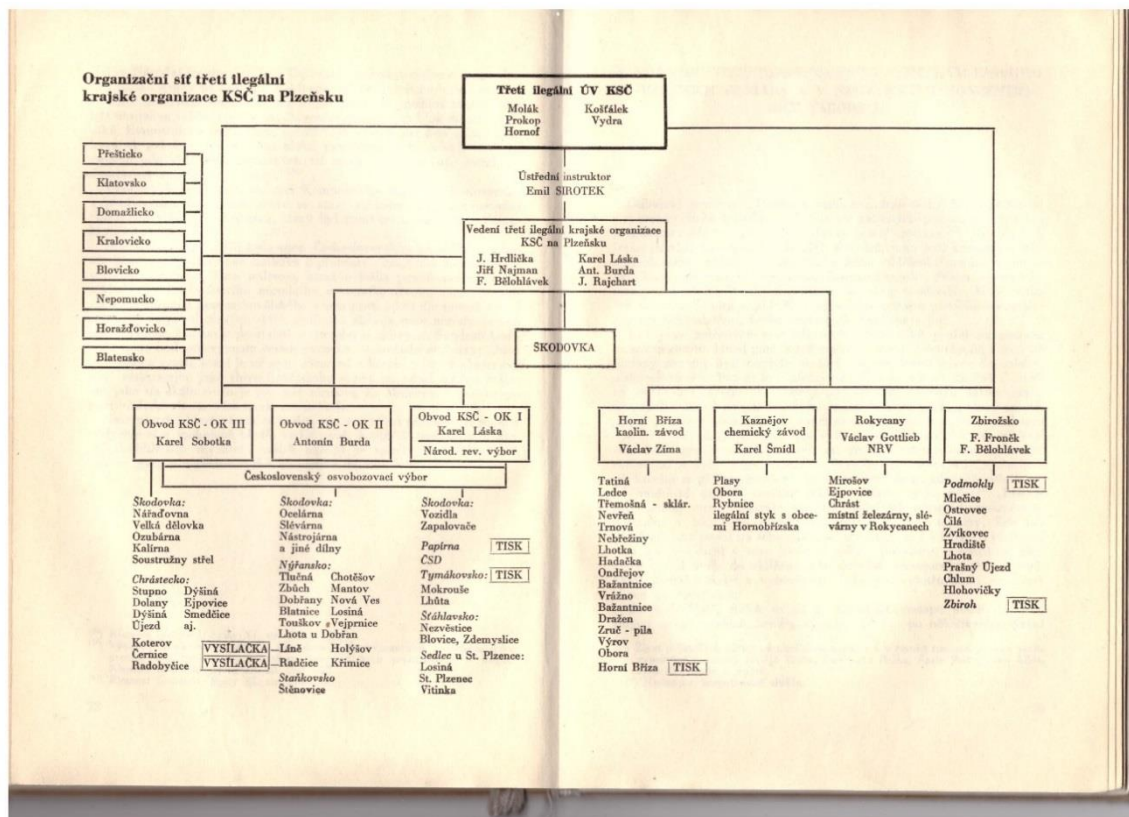
Příloha č. 1 – přehled odbojových skupin s obdobím činnosti podle Vojtěcha Laštovky.

PŘEHLED PLZEŇSKÝCH ODBOJOVÝCH SKUPIN S VYZNACENÍM OBDOBÍ ČINNOSTI

Odbojová skupina	LETA							
	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945
KSC	I. KV		II. KV			III. KV		PEV
NHPM		—————						
V boj (Moulin)		—————						
PVZ Macháček Sýkora			—————	—————	—————	—————		
SOKOL — JINDRA		—————	—————	—————	JINDRA			
PRNV (Krofta)						—————		
ÚVOD (Dvořák)				—————	—————			
ON — Dubavský		—————						
ON — Weidmann Pavlík		—————	—————	—————	—————	—————		
ON — Škodovka		—————	—————	—————	—————			
Druhá lehká divize			----- Pořáčí	----- Pořáčí		----- 2. LD		
ETA — Jestřáb				—————	—————	—————		
Schmeranz		—————						
Hnutí za svobodu							—————	

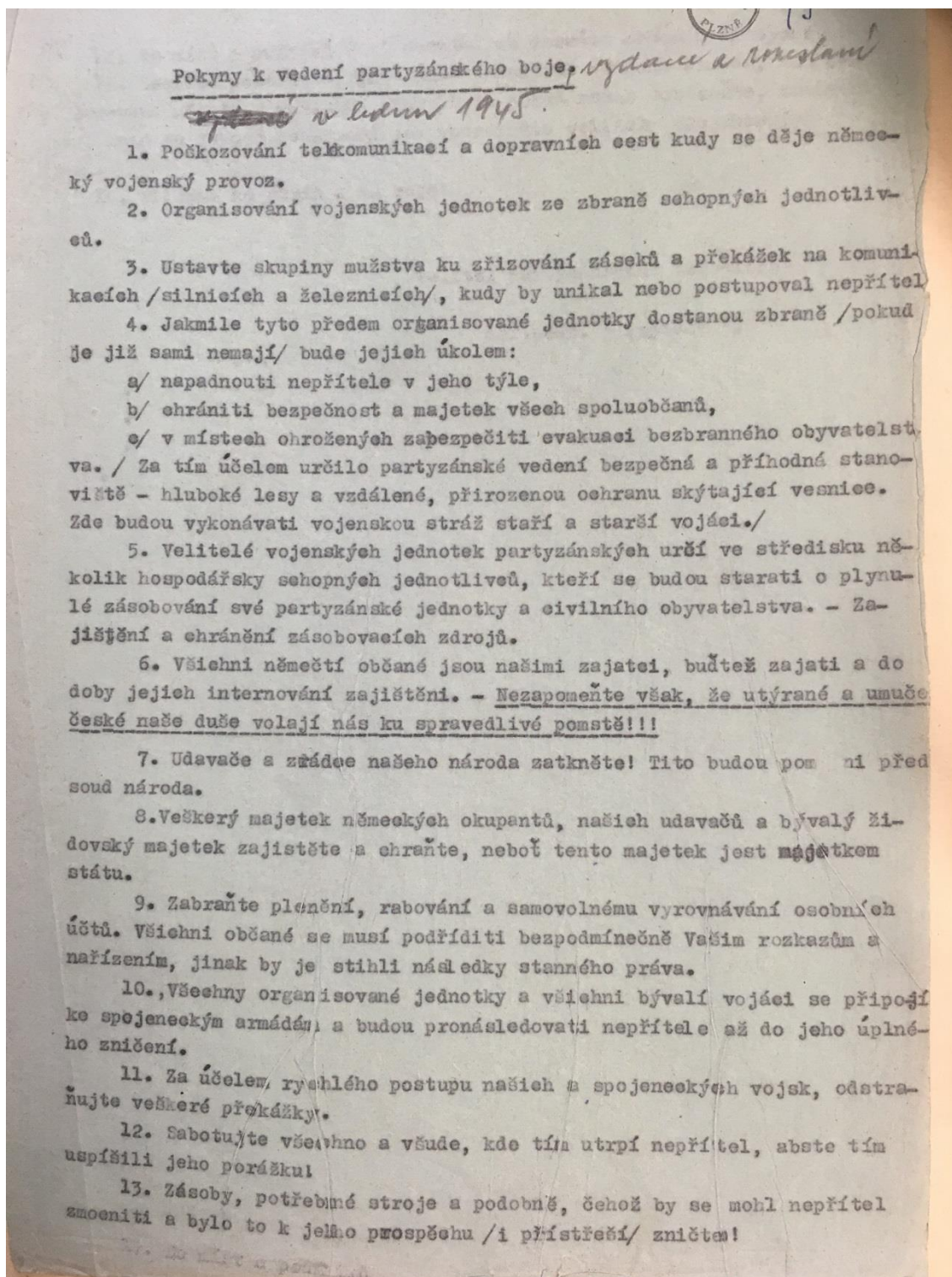
Zdroj: LAŠTOVKA, Vojtěch, Plzeň v boji proti fašismu, Stručné dějiny odboje Plzeňanů proti fašistickým okupantům 1938–1945, Plzeň 1975, s. 105.

Příloha č. 2 – Schéma komunistické odbojové organizace za působení třetího ilegálního vedení KSC.

Zdroj: LAŠTOVKA, Vojtěch, *Boj pracujícího lidu plzeňska proti fašistickým okupantům*, Plzeň 1959, s. „Vložený mezi strany 78–79.“

Příloha č. 3 – Pokyny k vedení partyzánského boje vydané v lednu 1945
majorem Josefem Mattasem.

14. Do míst a podniků Vámi obsazených dosadte schopné činitele.

15. Bedlivě pozorujte, jaké úklady zamýšlí německá armáda, kam klade časované náložky a nášlapné miny; tyto pokud možno odstraňte, zneškodněte, nebo na takové nebezpečí pak upozorněte velitele spojeneckých armád.

16. Všichni na stráž a do boje!

Velitel partyzánského střediska

mjr.pěch. " Pepíček ".

Zdroj: Partyzánské skupiny pod vedením mjr. „Pepíček“ (Mattas), Archiv města Plzně, sbírka dokumentů plzeňského odboje 1939–1945, k. 2008, dokument 5.